

STAROGRŠKI PISATELJ KSENOFONT
O ŽENSTVU. DR. J. T.

Stari Grki so se več kakor pred 2000 leti že bavili z ženskim vprašanjem, prevdarjajoč, kako stališče naj zavzema ženska napram moškim. — Grško modroslovje je spravilo to vprašanje na dnevni red v tem trenutku, ko je poseglo na socialno in političko polje. Bavijo se z njim vsi oni veliki možje, ki so izšli neposredno ali posredno iz Sokratove šole, v prvi vrsti veleuma Platon in Aristotel, pa tudi bolj praktiški filozof, zgodovino pisec in vojaški strokovnjak, znani Ksenofont, ki je živel od leta 431—355 pred Kr. roj.

Sicer ni dvoma, da so se olikani krog v tedanjih časih, ko so mnogoštevilni filozofi in zofisti naplovali „novo strujo“, prav radi pogovarjali o tozadevnih težnjah in s fino kritiko, kakor je bila lastna Grkom, bičali vladajoče nazore o ženstvu. Posebno zanimiv pa je za nas omenjen Ksenofont, modroslovno izobražen in vendar skoraj suhoparno praktiški mož; v njegovih spisih se zrcali, kedar nanese govor na ženstvo, res naziranje o enaki veljavi ženske z moškimi pa zajedno s podrejevanjem te enakosti praktičkim svrham. Prav značilno je, da govori Ksenofont najobširneje o ženstvu v onem svojem spisu, ki se peča izključno s praktičkim življenjem v najožjem pomenu besede, namreč v spisu „O gospodarstvu, oziroma gospodinjstvu“.

V nastopnem podam iz tega spisa posnetek, deloma v doslovnem prevodu iz grškega izvirnika, v toliko, kolikor se tiče ženstva. — Ako pogrešamo v spisu izrec-

nega izraze ideje, da bi ženska bila sposobna tudi za kaj drugega kakor za gospodinjstvo, se nesme pozabiti, da razpravlja pisatelj o snovi z ozirom baš na gospodarstvo, treba pa tudi ni prikrivati dejstva, da se je tedaj — in dandanes — ženski odmerilo kot njej naraven in prirojen delokrog poslovanje v hiši, kar je do gotove meje in brez splošne obveznosti prav... Vendar kara Ksenofont z neprikritim sarkazmom one, ki smatrajo žensko za nekaj nižjega, in ne le v posameznostih od moštva različnega*).

V našem spisu (O gospodarstvu), ki je zasnovan v obliki dialoga, se pogovarjajo Sokrat, ki mu prepušča pisatelj zastopstvo svojih nazorov, s prijateljema Kritobulom in Lohomahom o dobrem gospodarstvu, posebno kmetijstvu. Govor nanese na moževo najboljšo pomočnico, na ženo. Pogovor o njej (od 3. poglavja dalje) se vrši tako:

Sokrat pravi Kritobulu: Lahko bi ti pokazal može, ki znajo s soprogami ravnati tako, da jim pomagajo množiti premoženje; poznam pa tudi druge, ki počenjajo z njimi tako, da delajo gospodarstvu kar največ škode.

Kritobul: Ali je tega kriv mož ali žena? *

S.: Ako zbolí ovca, dajemo krivdo navadno pastirju; ako konj koga potepta, primemo navadno jezdeca. Pri ženi pa? Ako ravna slabo, dasi jo je mož poučil v

*) V nekem drugem spisu (Symposion II. 9.) pravi Ksenofont: »ženska narava (physis) ni v nobenem oziru nižje vrste kakor moška, le hladni razum in telesna moč sta pri ženski manjša«. — Torej celó tu je razlika le kvantitativna.

njenih dolžnostih, bi pač pripisovali po pravici krivdo njej; ako pa ni bila poučena in zato ne ve, kar bi v onem slučaju morala vedeti, marine zadene potem krivda moža? — Sicer povej mi, Kritobul — ni se ti treba sramovati — povej odkritosrčno, ali pač zaupaš komu več važnih stvari kakor svoji soprogi?

K.: Nikomur.

S.: Ali pa se razgovarjaš s kom manj kakor s svojo soprogo?

K.: Če je že kak tak, mnogo jih ni!

S.: Kaj ne da, oženil pa si se z njo, ko je bila še prav mlado dekle, ki je bilo — kar se je dalo — malo videlo in slišalo?

K.: To pač.

S.: Potemtakem se moramo bolj čuditi, če ona kdaj ve, kaj ji je govoriti in storiti, kakor pa če tega ne ve!... Prepričan sem torej, da je žena kot dobra gospodinja prav tako važna za dobro stanje gospodinjstva kakor mož. Dohodki prihajajo sicer redno po moževih poslih v hišo, izdatki pa teko večinoma skozi ženine roke; ako jih ona vestno oskrbuje, se imetek množi, ako ne, se zmanjšuje.

Potem govori Sokrat o raznih človeških poslih in stanovih ter hvali posebno poljedelstvo. Nadalje pristavi, da se je sešel nekoč z možem, ki je bil na glasu, da je plemenit in dober — bil je Ishomah — in da se je z njim pogovarjal tudi o njegovi ženi tako-le:

Sokrat: Dragi Ishomah, rad bi vedel, ali si svoji soprogi ti priobčil potrebno izobrabo, ali pa je že sama znala opravljati svoje posle, ko si jo dobil od njenih starišev.

Ishomah: Kaj naj bi znala, ko sem jo sprejel! Saj je bila stara še le petnajst let*), ko je prišla k meni; dotlej pa se je

strogo pazilo, da je videla in slišala kolikor mogoče malo in kar najmanj povpraševala. Saj to se ti pač ne zdi kaj imenitnega, da je znala prestiti, ko je prišla v mojo hišo, in se oblačiti... Vendar se je znala vsaj pri jedi in pijači vesti dostojno, kar je pri obeh spolih že precejšen del izobrazbe.

S.: V ostalem pa si svojo ženo izobrazil sam, da je zadostno razumela svoje poslovanje?...

I.: Da; in sveto je obljubila bogovom, da bode taka, kakor ji pristojna, in videlo se ji je, da ne bo zanemarjala pouka.

S.: Pa povej mi, ljubi Ishomah, vse, v čemer si jo poučeval; kajti rajši bi to slišal, kakor pa če bi mi pripovedoval o najkрасnejši borbi ali dirki.

I.: Kaj pač! Ko se me je toliko privadila, da si je upala se z menoj prosto razgovarjati, vprašal sem jo nekako tako-le: „Povej mi, ljuba žena, ali si že predvarjala, zakaj sem te vzela in zakaj so te mi dali starši? Da ne kar zaradi spolnega nagona, to vem da je jasno tudi tebi. — Jaz sem, premišljujoč za se in tvoji starši zate, s kom bi bilo najboljšo deliti premoženje in vzgajati otroke, izbral tebe, in tvoji starši, kakor se mi zdi, mene izmed onih, ki so bili in bile na razpolago. Če bo nama bog dal otroke, bova se tedaj posvetovala, kako jih naj vzgojiva; za sedaj pa imava skupen le ta najin imetek. Ne sme se pa gledati na to, kateri izmed naju je prispeval več po številu, ampak treba je uvaževati, da je več vreden prispevek onega, ki zna bolje skrbeti za skupnost“... Na to mi je žena odgovorila: „Kaj ti pač morem jaz pripomoči?... V tvojih rokah je vse; moja naloga je le, kakor mi je rekla mati: biti pametna!“ „To je tudi moja naloga“, sem rekel, „tudi mene je oče tako učil“... „Kako pa te naj jaz podpiram v skrbi za imetek“, pravi žena. „Skušaj le to prav izvrševati, k čemur

*) Navadna poročna starost pri Grkinjah.

imaš moč in kar odobrava običaj našega naroda“. „Kaj pa je to?“ „Stvari velike važnosti. Kajti bogovi so modro ukrenili, ustvarivši oba spola, moškega in ženskega, tako drug za drugega, kakor je najbolje za njuno zvezo. Prvič sta oba spola namenjena v skupno vzrejo otrok, da rod živih ne izumrje...

Nadalje ljudje ne žive pod milim nebom kakor živali, ampak potrebujejo strehe, ki je za njo treba skrbeti; skrbeti morajo tudi za posle izven domače strehe, če hočejo, da dosepejo dohodki v hišo... ..treba je torej vedno nekoga, ki dohodke sprejema in opravlja hišne posle; samo tam je tudi mogoče vzrejanje malih otrok. Opravki obeh vrst, domači in zunanji, zahtevajo dela in nadzorstva; žensko naravo je, kakor se mi zdi, bog že od nekdaj pripravil za delo in poslovanje v hiši, možko pa za delo in poslovanje izven hiše. Telo in duh moža je uravnal tako, da more mnogo lažje pretrpeti mraz in vročino, potovanje in vojaštvo; zato mu je zaupal delo izven hiše. Ženi pa je dal telo, ki je manj za to pripravno, in vsled tega se mi zdi, da jo je bog namenil za poslovanje v hiši. Ker pa je ženski tudi dal sposobnost in nalogo, da doji novorojenca, ji je vcepil večjo ljubezen do malih otrok kakor možu. Ker ji je nadalje bog izročil varstvo vsega, kar se donša v hišo, in je spoznal, da je pri varstvu umestno, ako je žena oprezna, ji je prisodil več opreznosti kakor možu, možu pa, ki se kreta izven hiše in se mora braniti, ako je žaljen, je dal večji delež hrabrosti. Obema pa je dal isto mero spomina in skrbnosti, tako da se ne da odločiti, ali gre v tem oziru prednost možkemu ali ženskemu spolu. Tudi moč vzdržnosti in samozatajevanje je dal obema, njej in njemu; le kateri je boljši med njima, bodisi mož ali žena, temu je dal to prednost v večji meri.

Uprav zato, ker nista dobila oba enakih moči in zmožnosti za vse, sta drug drugemu tem bolj potrebna in tem bolj koristna, ker eden to zamore, kar drugemu ni dano. Ker tedaj veva, ljuba žena, kaj je bog naložil vsakemu izmed naju, morava se potruditi, da kar najbolje izpolnjujeva vsak svojo nalogo. Vse to potrjuje tudi naš zakon, ki združuje moža in ženo; in naši običaji tudi kažejo, da je prav, če se vsak odlikuje v tem, v čemer mu je bog dal prednost. (Potem daje Ishomah svoji ženi razna podrobna navodila ter nadaljuje.) Eden posel pa ti nemara ne bo ugajal: morala boš vestno skrbeti za vsakega izmed služabnikov, kedar zboli.“ „Ne boj se“, je rekla žena, „najljubši posel mi bo to, da mi bodo le hvaležni in še bolj udani oni, ki jim bom lepo stregla.“ Vesel sem bil njenega odgovora. — „Drugi izmed tvojih opravkov“, sem nadaljeval, „pa ti bodo prijetni; največje veselje zate pač bo, če boš prekosila mene in me tako napravila za svojega podložnika, in če se ti ne bo treba bati, da boš, postaravši se, izgubljala ugled v hiši, ampak boš preverjena, da pridobivaš z leti tem več veljave, čim bolj deliš z menoj skrbi. Zakaj kar daje človeku vrednost in veljavo ter srečo v življenju, to se ne pospešuje z mladostjo in lepoto, ampak s čednostimi“. To sem tedaj govoril ž njo, kolikor se spominjam, o Sokrat. (V nastopnem poglavju se govori o važnosti reda, potem nadaljuje Ishomah.)

Se druge dokaze njenega plemenitega duha hočem navesti. Ko sem nekdaj videl, da se je lepotičila, hoteč biti bolj rudeča in bela, kakor je v resnici, ter da je nosila visoke črevlje, da bi bila videti večja, sem ji rekel: „Kaj misliš, žena, ali bi jaz bolj zaslužil tvojo ljubezen, če bi ti vestno pokazal svoje imetje, ali če bi ho-

teč te goljufati, si izmislil večje premožnje, kakor ga imam?“ Ona pa mi je segla v besedo: „Nikar ne govori tako! Bogovi naj me varujejo, da bi ti bil tak! Takega bi ne mogla ljubiti.“ (Ko ji potem dokaže, kako neumestno bi bilo, ko bi se on tako barval po licu in okrog oči, kakor je bila tedaj pri ženskah navada, še na to pristavi.) „Verjami mi, ženka, da mi je najljubša tvoja lastna barva; po božji naredbi se zdi človeku telo človeka najmikavneje, kedar ni popačeno z umetnimi sredstvi. Take prevare okanijo k večjemu tujca, ne pa tistega, ki živi vedno med nami...“ Odslej je opustila žena vse tako lepoticenje.

V poznejšem poglavju še pristavi Ishomah pol resno, pol šaljivo da se zaradi urjenja v zagovarjanju često „pravda“ (seveda le v pogovoru) s svojo ženo in da ga je že večkrat obsodila na telesne ali denarne kazni. — Ostali del spisa se bavi le z gospodarstvom.

* * *

Tako so razpravljali pred 2000 leti razumni možje o ženski, v kolikor je možu podpora pri hiši. — Kaj, ko bi ti možje vstali iz svojih grobov in prisluškovali, kako govori v našem 20. stoletju kaka možka družba katerekoli stranke o ženski?... Ali bi občudovali visokost idej, ki bi jih slišali?

PAX... UTVA. TRST.

Pax — zapeli so krlatci
na nebesnem svodi,
in zavladal mir je blagi
vsepovsodi...

A v to moje bolno srce
mir ni hotel priti;
ni hotel mi mračne duše
razvedriti...

V sveto noč je pesem rajska
angelcev hitela
u samotna moja duša
je ihtela...

O ZAKONU. IVANKA KLEMENČIČ.

Najprvotnejša oblika človeške družnosti je zakon. Ta družnost je utemeljena v človeški naravi, v njegovi spolni različnosti, ki teži po spojenju v svrhu ohranitve in množitve.

Zakonska družnost je torej v človeštvu stalna, ni pa stalna in povsodi jednaka oblika te družnosti. Nočem navajati tu oblik zakona v raznih narodih in raznih dobah, saj je vsak izobraženec že več ali manj čital o tem, marveč hočem takoj zavzeti stališče, da je najpopolnejša in najvrednejša oblika zakona v katoliškem zmislu t. j. v zmislu enoženstva in enomštva in v zmislu nerazdružljivosti.

Težko je razumeti, zakaj se dandanes v skoro vseh kulturnih narodih baš ta oblika zakona tako vstrajno napada in zametuje ter se mesto nje zahteva oziroma postavlja razdružljivi, takozvani civilni zakon, v kateri obliki se človek lahko trikrat in še večkrat oženi v svojem življenju, ne da bi bil le jedenkrat udovec ali udova. Od drugih strani — in to baš od tistih, ki jemljejo v zakup ves napredek in vso kulturo — se pa celo zahteva odstranitev vsake zakonske oblike; vladati ima svobodna ljubezen t. j. vsak naj si izbira in menja po mili volji (in svoji privlačnosti!) druga za spolno občevanje; glede »ljubezni« je vsak popolnoma svoboden in ni za tozadevna svoja dejanja nikomur odgovoren.

Človek pa bi mislil, da ker se že — sosebno civiliziran — človek v vseh svojih normalnih življenskih pojavih tako ugodno razločuje od živali, bi se moral še sosebno razločevati od nje gledè javljanja tako važnega in mogočnega, spolnega nagona. Da, človek bi mislil, da kakor je vsemu normalnemu, človeškemu delovanju utisnjen pečat njegove plemenite duševnosti, ki se posebno kaže v njegovem teženju po stalno urejenih razmerah, tako mora ta ple-

menita duševnost dejstvovati tudi v spolnem življenju.

Prava, človeškemu bistvu primerna, iz njega izvirajoča in ga ob enem polneča ljubezen je možna le med enim gotovim možem in eno gotovo ženo. Taka ljubezen more biti le čisto osebna, individualna in zato stalna; ne trpi nikake menjave, nikakega kompromisa... Temeljem take ljubezni — in le na tem temelju naj bi se sklepale zakonske zveze — sklenjen zakon je a priori stalen, nerazdružljiv. Ker je pa človek družno bitje in živi v družbi, od katere prejema razne ugodnosti in dobrote, od katere je skoraj popolnoma odvisna njegova eksistenca in na katero ga vežejo velike dolžnosti, zato je človek tej družbi tudi odgovoren za gotova svoja dejanja, mej katerimi je jedno najvažnejših zasnutje lastne družine. Za ta dejanja iskati si mora človek formalne sankcije od družbe ter se mora podvreči dotičnim njenim naredbam.

To velja v javnopravnem oziru. Verski moment pa itak izključuje vsak dvom.

Ako je dandanes na svetu toliko nesrečnih v katoliški obliki sklenjenih zakonov, temu nikakor ni kriva ta oblika, kakor dovolj bedasto trdijo gotovi svobodnjaki. Le poglejmo v Ameriko, kakšno veljavo ima zakonska zveza tam. Saj listi skoro vsak dan poročajo o kaki »amerikanski« poroki ali ločitvi zakona. Da, zakon je v Ameriki degradiran v karikaturu! Moralna propalost in gnjiloga zakonskega življenja, ki vlada tudi v drugih deželah, kjer je uveden civilni zakon, nam istotako ne vzbujajo ni najmanjše vere in ni najmanjšega zaupanja v svobodnejše zakonske forme. O idealnem pojmovanju zakona ali katoliškem prepričanju naj niti ne govorim.

Vzroka nesrečnim zakonom moramo že iskati globlje, in sicer pred vsem v frivolnosti, s katero se zakoni sklepajo.

Že gori sem omenila, na katerem temelju edino bi se imele sklepati zakonske zveze, namreč na temelju prave, istinite ljubezni. Edino ta temelj je zanesljiv in vreden, da si na njem zasnujemo nerazdružljivo zakonsko družbo, edino s to ljubeznijo v srcu smeta mož in žena skleniti dosmrtno pogodbo mej sabo in Bogom. Kajti zakon je svet in vzvišen misterij in gorje mu, kdor ga z drzno nogo pogazi v blato! In vsak izmed nas vé iz lastnega opazovanja, na kako lahkomišeln ali tudi naravnost nemoralen način se često sklepajo zakoni, toliko v takozvanih višjih in boljših krogih, kakor tudi v nižjih slojih. V prvih prečesto odločuje edino le špekulacija, bodisi glede premoženja, bodisi glede zvez za pospešenje službenega avancementa. Dostikrat tudi uvidita »skrbni papa in mama«, da se jima odrasli sin popolnoma pobarabi, ako se jima ne posreči nemudoma ga oženiti — seveda s »primerno« nevesto. Dobrodušni ali pa tudi zvití »halodri« se navadno uda ter gre in se v »gali« pokloni nevesti, ki sta mu jo izbrala skrbna stariša... To velja z ozirom na možki del; kar se pa tiče žensk, so pa po »skrbni vzgoji« navadno tako globoko uverjene o neizogibnosti svojega »ženskega poklica«, da so takoj na uslugo, kadar papa in mama mislita, da bi to bila »primerna«, »ugodna« ali celo »izvrstna« partija. Da je v takih okoliščinah sklenjen zakon obema deloma pred vsem »težak ja rem«, za katerega jezo se skušata zakonca vsak na svojo stran kolikor najboljše mogoče odškodovati, ali se tega jarma rešiti — nas učijo žalostne vsakdanje skušnje. Ali kdo bi si upal imeti drzno čelo, da bi radi propalosti ali lahkomišelnosti nekaternikov metal blato na vzvišeno institucijo samo ter zahteval, da se v večjo komodnost teh ljudi poruši!

V nižjih slojih istotako manjka pravega pojma o zakonu in spoštovanja do njega. Možkim je tu navadno cilj, ki ga

hočejo doseči z zakonom, ta, da si pridobe v ženi zvesto oskrbnico, ki jim bo za majhen denar dajala dobro, zdravo hrano, jih prala in šivala ter jim sploh v vsem stregla. Mnogi poleg tega računajo tudi še na poseben ženin zaslužek. Važen moment pa seveda tvori tudi spolni egoizem..... Po drugi strani pa nižje ženstvo večinoma išče in pričakuje v zakonu preskrbitve ali vsaj prijetnejšega, svobodnejšega življenja, ne da bi le pomislilo na velike in teške dolžnosti in trpljenja, ki čakajo žensko v zakonu, sosebno v nižjih slojih. Priprosta dekleta komaj čakajo, da jih kak fant v nedeljo ali praznik povabi s sabo na ples ali sploh v gostilno; in ko sta bila tako skupaj drugič in tretjič — postalo je njuno razmerje intimno, ne da bi se bili zblížali tudi njuni duši, ki sta si še čisto tuji, neznaní... Taka dva mlada človeka često tudi v bodoče spaja edino le telesna strast, brez vsake globlje duševne simpatije, ako se še celo ne mrzita. Posledice spolnega občevanja navadno ne izostanejo in pod pritiskom javnega mnenja in časih vesti vzame možki v zakon žensko, katere ne ljubi, pač pa dostikrat zaničuje. Kaj čuda, ako se mej takimi zakonci že zgodaj pojavijo konflikti, kaj čuda da se tudi v nižjih slojih najde dovolj ljudi, ki jezno trgajo na zakonski verigi!...

Pa še neka druga splošna okolnost je mnogokrat vzrok bolestim konfliktom v zakonu, ako sploh ni grobokop zakonske sreče. Kdo izmed nas ne pozna nobenega slučaja, v katerem bi bila ženina neizobraženost ako ne vzrok naravnost nesrečnemu zakonu pa vsaj vzrok ne — srečnemu zakonu, mučnim trenotkom in vedno se ponavljajočim sporom! Da: dvignite ženstvo na višji kulturni nívó, zblížite čim bolj žensko izobrazbo z možko in poglobite izobrazbo v obče — in prepričali se boste na lastne oči, kako kruto ste grešili nad človeško družbo, ko ste žensko izključili od resnične izobrazbe.

Ko naštevamo vzroke nesrečnih zakonov, pa ne smemo izpustiti enega činitelja, ki v novejši čas kakor strašna kužna bolezen razsaja mej človeštvom: Alkoholizem. Kdo bi seštel solze in gorje nesrečnih žena pijancev! In kdo zapopade gorje onih rodbin, kjer je žena udana pijančevanju, ali kjer sta mož in žena pijanca! Pač čas je že, da se zdramimo ter resno pomerimo s tem velikim sovražnikom človeške sreče!

Ako bi se v človeštvu poglobil pojem o zakonu, ako bi vsak, ki stoji pred oltarjem, da sklene sveto zakonsko zvezo, lahko položil roko na srce ter molil: Vsevedni! preiskal sem svoje srce, preskusil sem svoje nagnenje in našel sem, da je moja ljubezen tako istinita, močna in globoka, da bo prenesla tudi nesrečo in trpljenje, da bo trajala do smrti. V Tvoje roke polagam svojo zakonsko pogodbo...; ako bi ženstvo mnoge lepe svoje lastnosti oplemenilo in poglobilo s temeljito izobrazbo duha, ako bi alkoholizem igubil svojo grozovlado nad človeštvom in ako bi v človeški družbi zavladata malo večja pravčnost — ne izvzemši ženstva, potem bi vstala zakonska sreča v vsi svoji čudoviti, neminljivi lepoti ter bi človeštvu dala pozabiti vsaj polovico zemeljskih boli.

Naj nam sveti ta ideal, da mu pripravimo pot!

NOČ. FRAN ŽGUR. PODDRAGA.

Ugasnil dan poletni žgoč
prišla miru kraljica, noč —
Pred njo od polj cvetlični duh
kot amoret poljublja vzduh...
Prelepe njene so oči,
blestečih zvezd so tisoči,
zamaknjene v pokoj zemlje —
poljane k njim zahrepene...
Tako srce zahrepeni,
tako molče zaljubljeni,
ko mimo njih brezglasna vsa
ljubezen v harfo zaigra,
in dahne v srca vek jim nov
v naročje vrže jim cvetov...

[DR. VINKO ŠERCL, SLOVANSKI
GLOTOLOG. K. GLASER. GRADEC.

Ko je Strossmayer bil osnoval jugoslovarsko vseučilišče, je pri otvarjanju tega zavoda rekel doslovno to-le: »Mi smo, boreći se, kroz vjekove protiv barbarstva za kršćansku izobraženost vrlo oslabili i iznemogli. Uda tijela našega još i danas su raztrgana. Sveučilište upravo naše zadaću ima, da narod složi i združi, da se ono, što je nepravda i udes hudi od tijela našega odtrgnuo, i opet majci našoj općoj prilubi. Sveučilište naše ima upravo biti ono sveto ognjište na kom se srca bratska na ljubav, slogu i jedinstvo razgrijati imaju. U samom našem užem domu dva brata rodjena, jedne majke sinove, još predsude neke razdvajaju. Jednu krv, jednu dušu, dva dična imena, koje jedno to isto znače, često puta razdvajaju.«

Teh besed, ki imajo žalosten pomen za nas Slovane, sem se spominjal ko sem premišljeval razvitek življenja odličnega jezikoznanca Vinka Šercla, ki Slovanom, posebno pa Čehom, dela čast in ki bi med svojimi ožjimi slovanskimi rojaki bil moral dobiti primeren delokrog. Če se slovanska plemena sovražijo v političnem obziru, bi vsaj slovanski učenjaki morali biti mej seboj dobrohotni in pravični.

Dr. Vinko Šercl, o katerem je celo »Neue Freie Presse« v šestdesetih letih pohvalno govorila kot o češkem Mezzofontiju, je živel par let v Gradcu in se je meseca novembra tega leta iz zdravstvenih obzirov preselil v Ljubljano, kjer ima poljudna predavanja o Rusiji. Zanimalo bo torej Slovence, da o tem redkem možu izvejo kaj natančnejega.

Vinko Šercl se je porodil 1843. leta v Berounu na Češkem in je v rojstnem kraju hodil v ljudsko šolo do 7. leta; 1850. leta pa je njegov oče bil premeščen za uradnika na okrajno sodišče v Prago, kjer je mladi Šercl moral zahajati v takozvano

»Musterhauptschule« : zaradi nedostatnega znanja nemščine je napredoval le polagoma. 1853. leta stopivši v latinske šole, se je učil tako vspešno, da se je priril med prve součence. 1861. leta se je vpisal v pravoslovje, kakor njegov rojak Al. Vaniček, ki si je sam pridela ime: »Registrator der vergleichenden Sprachforschung«, in je tekom 4 let napravil vse dotične izpite z dobrim vspehom. Istodobno je bil v deželnem zboru tesnopisec za češki in nemški jezik.

V svojem 16. letu se začel učiti Šercl modernih jezikov in sicer najpoprej laškega in francoskega, in to z ozirom na praktično rabo; v 7. gimnazijskem razredu se je bavil z angleščino, španščino, ogerščino in hebrejščino. Kot dijak je hodil pogostoma v vojašnico na Mali strani v Pragi, kjer so se vrstili vojaki raznih narodnosti; skoraj vsaki dan se je tam razgovarjal s poljskimi, ogerskimi in laškimi vojaki.

V 8. razredu pa se je poprijel turščine, ciganščine, ruščine, poljščine, holandsčine, perzijsčine in sanskrtščine.

Na vseučilišču je znatno razširil svoje znanje v jezikih in se je pečal z novo grščino, rumunščino, srbsčino, portugalsčino, švedščino in danščino. Pri vsem tem pa mu niso zadoščali zahodni jeziki in s posebnim veseljem se je poprijel tudi orientalskih jezikov, n. pr. kitajščine, japonščine, arabščine, malajščine in tibetščine. 12. dne meseca svečana 1866. l. je v hiši češkega mecenata Naprstka, ki je bil njegov pokrovitelj, v prisotnosti mnogobrojnega občinstva pred mnogimi strokovnjaki delal izpit iz raznih jezikov. Med drugimi bili so tam dr. Gindely za španščino in portugalsčino; prof. Ludwig, sedaj umirovljen profesor v Pragi, za sanskrtščino, Peters za arabščino, Tovner za slovanske jezike, šolski svetnik Köhler za kitajščino in japonščino. Med gosti naj bodo imenovani Palacky, Rieger, Purkině, škof Jirsik, grof Harrach in drugi. O vspehu so poro-

ročali skorej vsi odličnejši časniki v Avstriji. Majnika 1866. l. je odpotoval na Angleško, kjer je ostal čez jedno leto. V Londonu je dobil kmalu po svojem prihodu začasno službo v Britskem muzeju kot sotrudnik pri sestavljanju kataloga vseh knjig o umetnosti, najbolj pa se je tukaj pečal s kitajščino, japonsščino in z afrikanskimi jeziki. Seznanil se je z imenitnim sinologom (strokovnjakom v kitajščini) profesorjem Summersom in s kitajskimi trgovci iz Kvan-tunga in Šanghaja. Zanimljivo je, kako se mu je posrečilo prisvojiti si praktično znanje nekaterih afrikanskih jezikov, zlasti pa bušmansčine, ki ga govore v puščavi Kaluhari in ki se sklada iz množice mluskov in drugih bolj živalskih nego človeških glasov. Zasedil je v neki borni krčmi staro kuharico zamorko bušmanske narodnosti. Ker je bila precej molčljiva in črna, pogostil jo je vsakikrat z velikim kozarcem žganja; potem pa je postala jako zgovorna in jezična; ob takih prilikah je Šercl pridno zapisaval besede, stavke in cele pripovedke.

Začetkom 1867. l. je Šercl obiskal Pariz in se tam seznanil s semitologom E. Renanom, slavistom L. Leger-jem, sinologom Pauthier-jem, L. Pagès-jem, profesorjem japonsčine in z drugimi učenjaki. V Parizu so mu ponujali službo tolmača za vzhodne jezike na pariški svetovni razstavi, toda Šercl se je vrnil v London in je ostal rajše pri Britskem muzeju.

Junija 1867. je Šercl zapustil Anglijo in je odpotoval na Rusko; istega leta je bila v Moskvi zanimljiva narodopisna razstava. V Petrogradu je videl mnogo rojakov iz Češkega in med temi tudi dr. Riegerja, ki ga je predstavil tedanjemu petrograjskemu županu N. Bykovu, kateri ga je v svojo hišo vzel za odgojitelja.

Odgojiteljstvo mu je pripuščalo toliko časa, da je na petrograjskem vseučilišču mogel poslušati predavanja profesorja Ko-

soviča o sanskrtščini in profesorja Kazem-Beka, rojenega Perza, o perziščini.

Meseca aprila 1868. je prebil izpit na vzhodni fakulteti vseučilišča sanskrt-zendo-perziskem oddelku in je dosegel stopnjo kandidata orijentalne fakultete. Od naučnega ministra dobivši denarno podporo je odpotoval Šercl na sever, da bi se naučil jezikov ondotnih prebivalcev, zlasti Zirjanov in Samojedov. Na obeh straneh Pečare se razprostirajo nepregledne »tundre« = močvirnati pašniki, po katerih po leti Zirjani in raztresene jate kočujočih Samojedov razpenjajo svoje borne šotore. Tam je Šercl proučeval jezike in običaje Samojedov in Zirjanov.

Majnika 1869. l. je na podlagi učene razprave napravil magisterski izpit in je postal na harkovskem vseučilišču docent za sanskrt in primerjalno jezikoslovje. Aprila meseca 1870. l. je predložil moskovskemu vseučilišču razpravo: »Объ именачъ числителныхъ« in je dosegel ž njo stopinjo doktorja. Na harkovskem vseučilišču je postal najpoprej izvanredni in čez štiri mesece redni profesor primerjalnega jezikoslovja. To službo je opravljal 16 let. Ob oni dobi je hodilo na vseučilišče v Harkovu mnogo kavkazskih dijakov, posebno iz pogorskega Dagostona. Pri občevanju ž njimi se je Šercl naučil raznih kavkaskih jezikov in napisal slovnice avarskega, češenskega, abhaskega in kazi-kumijskega jezika; gruzinski jezik si je Šercl osvojil vže v Petrogradu pod vodstvom profesorja Čubinova.

1885. l. je bil Šercl na lastno željo in po predlogu popečitelja Petra Lavrovskega premeščen v Odeso in je na tamošnjem vseučilišču predaval dvanajst let; vsled teške bolezni pa je 1897. leta moral zapustiti službo in se je, umirovljen na lastno prošnjo, sè svojo rodbino preselil najpoprej v Prago. Tam pa mu podnebje ni ugajalo; za to se je preselil 1900. leta v Gradec. Tu se je Šercl točno naučil slovenščine,

katera se po njegovem mnenju odlikuje po »posebni milini, po redki popolnivosti in bogati, skorej neizcrpni zalogi besed.«

Od mladih nog se je Šercl tudi skrbno pečal s tatinskimi jeziki, zlasti pa z nemškim Rothwälsch, z francoskim Argo in z angleškim Cant in Slang. O jeziku kretenj pri gluhonemih in o mimičnem jeziku Amerikancev je napisal nekoliko razprav in imel javna predavanja v Odesi in o volapüku je izdal v Moskvi 1887. razpravo. Šercl je kot vseučilišni dijak vodil svoj dnevnik v kitajščini, in je pisal v malajščini članke v časnik Fei-lung-pao-pien (»Leteči zmaj«), ki ga je v Londonu izdal profesor Lumers.

Šerclnu so od raznih strani ponujali službe; 1871. leta mu je Peter Lavrovskij, rektor v Varšavi, na tamošnjem vseučilišču, ponudil profesuro, 1874. leta se je Maks Müller pogajal z njim radi profesure orientalskih jezikov na oksfordskem vseučilišču; 1883. leta se je trudil japonski plemenitaš Njisi pridobiti ga za profesorja sanskrta in malajščine na vseučilišču v Tokio; 1887. leta so mu ponujali profesuro slovanskih jezikov na kalifornskem vseučilišču blizu San Francisco; ali odklonil je vse te ponudbe iz ljubezni do domovine in ruskega znanstva.

Šercl je izdal ta-le dela:

Sravnit'elnaja grammatika slavjanskichъ i drugichъ rodstvennichъ jazikovъ (2 zv.) I. Fonetika 1871. Slovoobrazovanie. 1874. Slavjanskij izbornikъ tekstov. Char'kov 1872. Sanskritskaja grammatika. 1875. Sanskritskij sintaksis. 1883. Ob enantijosemiji. Voronež 1883. Nazvanija cvetov. Voronež 1884. O konkretnosti v jazykachъ. Voronež 1885. Fnetičeskija osobennosti v jazykachъ. Voronež 1885. Osnovnije elementy jazyka i načala jeho razvitija. Voronež 1889. Sanskritskij sintaksis. Harkov 1883. Z oboru jazykozpytu. V Praze 1881—83. Mluvnicе jazyka ruského I. Slovnica. 1882. II. Skladnja. 1884.

VERZI. FRAN ŽGUR. PODDRAGA.

Na polje kdaj že pokošeno
vetrov jesenskih diha hlad,
in solnce si želi rumeno
v megla jesenskih mrzli grad —
Ni ptičk da pesem bi zapele:
prošel je rožic kras in vonj;
v solzah molčijo imortele —
dni svetlih čakajo zastoj...
In zdi se mi: Gigant razvil je
čez les, polje žaloben prt —
In zdi se mi: Mrmra vigilje,
na vrancu brzem jaha smrt...
In kamor jaha, žitje sahne,
ni ptičk in solnca ni, ni rož —
S koso nabrušeno zamahne
in zgrudi se ob ženi mož;
in deca pade zabodena
kot v polju pade cvet cvetoč —
Zaplaka mati zapuščena
kot glas vigilj skoz temno noč!

ANICA. SPISAL F. J. DOLJAN.

Vsi smo jo opominjali, svarili jo in ji na srce govorili — zaman!

»Anica, ne bodi nespametna!... Pusti ga na miru, norčuje se, drugega nič!...«

»Jè—e, seveda!«

»Ko se te naveliča, te pusti, bodeš videla!... Poznamo ga vsi!...«

»Jè—e!...«

Smejala se je in režala ter nam kazala tiste svoje redke, blesteče zobe, smejala, kakor bi bila hotela reči:

»Vi bi me radi imeli za norca, vi, pa ne on!«

Okrajni inženir, mož, ki ni poznal rahločutnosti in je vsikdar govoril, kakor je mislil, pa ji je nekoč naravnost rekel:

»Anica, če ne boš pazila, se zgodi s teboj, kakor z ono, ki so jo potegnili iz vode, veš, tam doli blizu kopališča, kjer je voda najglobočja...«

Osupnila je malce, nemara ker ji je bilo novo to, kar je slišala zdaj, toda smeh ji ni izginil z obraza. Neverjetno je gledala inženirja, ta pa je ponavljal:

»Da, le pazi!... Ona je bila lepša, nego si ti, pa jo je vendar pustil!...«

Rekla ni nič na to, a obrnila mu je hrbet ter šla v drugo sobo — k njemu...

* * *

Prišla je bila z Gorenjskega... Dopolnila je bila šele šestnajsto leto... Obetala je postati jako lepa... Bila je za svojo starost nenavadno velika, vitka, a nekoliko prešibka... Lica so ji bila sicer zdrava, rdeča, a suhljata... Poznalo se ji je, da ni živela v izobilju a baš zaradi tega se je smelo sklepati, da se razcvete v krasotico, kadar ne bode trpela več lakote in ji postanejo udje malo bolj okrogli... Tisti, ki ji je bil izvolil poklic, je bil dober fiziolog... Bila je rojena natakarica! —

Odkar je bila ona v Završnikovi gostilni, je bilo ondi vedno mnogo mladega moštva. Shajali so se tam ob gotovih urah sinovi boljih tržanov, pomožni uradniki, orožniki, dacarji, finančni stražniki in kar se še tako prišteva k »haut volée« na deželi. Vse se je sukalo okrog mlade Anice, vsak je hotel biti deležen njenega nasmeha, vsak je hotel imeti svoje veselje z njo.

Vse to je čudovito vplivalo na dekletce, ki je doslej zna Bog v katerih hribih kože paslo... Po glavi ji je brenčalo vsled sladkih, priljživih besed, ki so ji donele od vseh strani na ušesa... Bila je zmedena, vrtoglava, v nemalih dvojbah, kam bi se nagnila. A to je trpelo samo tako dolgo, dokler ni prišel — on...

Bil je začel malo pozneje zahajati semkaj, nego drugi njegovi vrstniki, ker se je baš tisti čas nekje drugje »lovil«. A ko je bil zvedel, da je nova natakarica pri Završniku čedna in da se jih toliko in toliko poganja za njeno naklonjenost, je prihitel, zastavil že precej prvi večer vse svoje moči in dosegel takoj tudi uspehe... Samo hotel je in bila je njegova!... Od tistihmal ni poslušala Anica nikogar več, razen njega. Tekmovanje se je sicer še

nadaljevalo, Anica je imela še vedno polno oboževalcev okrog sebe, toda ona je videla samo njega, samo njega si je želela, samo po njem je hrepenela in koprnela...

»Anica, nikar, bodi pametna!...«

Zaman!... Zmenila se ni za vse opomine nič!...

A odkod je imel on toliko moč?... Kaj je bil... kdo je bil?...«

O nič posebnega!... Spočetka je bil neke vrste rokodelec, a polagoma se je bil popel do pisarja. Pisal je pri advokatu za borih: trideset goldinarjev na mesec, a njemu je ta plača zadostovala, da je bil oblečen vedno elegantno in da je popival včasih cele noči po gostilnah... No, mnogi so vedeli, kako je to mogoče, zlasti krojači, črevljarji in gostilničarji...

Poseben talent ni bil, a bil je nenavadno gibčen v svojem vedenju ter spreten v govorenju, to pa menda pri ženskah vedno nekaj velja... Vsaj on je imel nenavadno srečo pri drugem spolu, in nič ni lagal inženir, ko je pravil Anici, da je že ena skočila zaradi njega v vodo. Bila je to gola istina!...

Bil je eden tistih izvoljenih, ki dosežejo v gotovih mejah vse, česar si zažele... in to vsled svojih posebnih lastnosti, vsled svojštev, o kakoršnih se ljudje sicer ne izražajo posebno spoštljivo, a o katerih nihče ne dvoji, da so spričo obstoječih razmer potrebna v dosego smotrov in ciljev... V drugih okolinostih bi bil postal ta človek nemara kak visok dostojanstvenik, morda celo minister, če ne za dolgo, pa vsaj za toliko časa, da bi si bil privlastil naslov ekselence, pa mastno penzijo, prav kakor že često ljudje, ki so bili istotako puhoglavci, in so imeli le to prednost pred njim, da so bili pri izbiranju svojih starišev še malce bolj previdni nego on...

Svojo nenavadno agilnost in zgovornost, pa svojo zares čedno zunanost je imel zahvaliti, da mu je bil odprt vstop tudi v boljše hiše, da je občeval s sopro-

gami in hčerami uglednejih tržanov in celo uradnikov... Prišel je z njimi v dotiko v raznih društvih, katerih član je bil. Ker je bil v malih stvareh spreten, razen tega pa damam vsikdar servilno postrežen, so se v raznih stvareh rade obračale do njega za pomoč... Zlasti kadar je bilo treba kaj aranžirati, bodisi za kak dobrodelen namen, ali pa za kako predpustno veselico, je bil on na svojem mestu...

Pri plesih je igral vselej veliko ulogo... Pri takih prilikah je bil skrajno smel in predrzen. Niti najvzorneje žene in dekleta niso bile varne pred njegovimi nesramnimi pogledi... Tudi najodličnejše dame je prosil za ples. In čudno, da mu nobena odrekla ni, da se nobena razžaljene ni čutila!...

No, bile so ženice, lepe mlade ženice, ki so z vidnim veseljem vstrajale ob njegovi strani in ga naravnost odlikovale... Ali je čudno potem, da so nastale razne govorice o razmerju ene in druge do njega?... Vse ni bilo izmišljeno, vse ni bilo izlagano, kar se je pripovedavalo!... V istini je občevala marsikatera zakonska žena intimneje z njim, nego se smatra za spodobno na — deželi...

Če pa je imponoval, če se je znal prikupiti takim ženskam, kako naj bi se mu bilo zoperstavilo tako ubogo, preprosto dekletce, kakor je bila Anica!...

»Nikar, Anica, nikar!... Pametna bodi!...«

Zaman, vse zaman!... Njena duša se ga je bila oklenila z vsemi močmi... Ah, kako je povešala glavo, tisto svojo čedno, otročjo glavico, kadar ga bilo ni!... Kako, kako težko je pričakovala njegovega prihoda!... Štela je ure, štela minute, in če bi bilo v njeni moči, pognala bi bila vsak dan solnce nekaj ur prej za gore, nego je imelo zaiti... Kadar pa je bil tu, je sedela in omedlevala poleg njega, vedno trepetajoč, vedno boječ se, da bi je kdo ne potreboval ter poklical strani od

njega... Nepremično je strmela vanj in ga poslušala. Od vsega, kar ji je povedal, je le malo razumela. Toda pri vsaki drugi besedi se je ponavljalo: »Rožica moja... rožica draga... rožica rajska... o ti roža divotna!« To pa je zadostovalo, da ji je vskipevala kri po žilah, da ji je v divji slasti vstrepetavalo in podrhtevalo srce...

Govoril je včasih take bedastoče, da so se mu na glas krohotali vsi, ki so ga čuli, a njej je ugajal vsak glas, ki je prišel iz njegovih ust, zdelo se ji je vse tako lepó, srce ji je vtripalo pri vsaki njegovi besedi, pri vsaki njegovi gesti in lica so ji žehnela in žarela vsled silne razburjenosti...

»Nikar, Anica, nikar!... Pametna bodi!...«

A ona je bila gluha in slepa!...

Nekoč jo je pregovoril, da je šla v Ljubljano z njim. Vrnila sta se šele drugega dne in sicer ne skupaj... Ona je prišla s poštnim vlakom, on s kurirjem... Tistim, ki so pazili na njiju, se je zdelo to čudno, pomembno...

»Zakaj tako... zakaj tako?... Haha, prepričala bi nas rada, da sta hodila vsak svoja pota!... Čemu to, če sta sinoči res samo zamudila vlak?...«

»O seveda sta ga zamudila, toda zadovoljno... haha!«

»Mislita, da smo tako neumni!...«

In še bolj so se krohotali...

Nekaj pa se je bilo tistikrat menda res zgodilo... karkoli že, kajti od tistihmal se je je začel izogibati... Prihajal je poredkeje in nič več ji ni govoril tako na srce...

Naposled pa je izostal popolnoma.

* * *

»Vidiš; ali ti nisem pravil, nespametno dekle ti!« jo je zmerjal inženir. »Zdaj treba samo še, da skočiš v vodo, kakor ona, pa bo!...«

Pri tem je napel šobo, kakor vselej, kadar se je jezil. Hudoval se je, kakor bi se bilo zgodilo njemu kaj neprijetnega.

Mi drugi pa smo ravnali rahleje z njo. Smilila se nam je ubožica. Trudili smo se, da bi jo razvedrili in včasih smo ji zapeli celo kako pesem. Prigovarjali smo ji, da naj ga pozabi, da naj se ne briga več zanj...

»Anica, ne bodi!... Kaj bi takisto! ... Vesela bodi in ne misli nanj!...«

Ona pa je bila zmeraj enaka, naj jo je že ošteval z osornim glasom inženir, ali naj smo jo tolažili z mehкими besedami mi drugi. Poslušala nas je vse — vsaj na videz — in še vedno se je smehljala, še vedno nam je kazala tiste svoje bele, velike zobe, toda odgovorila ni nikoli nič na take stvari. Molčala je trdovratno. In njene oči so bile tako nekamo motne, pijane. To, kar je odsevalo iz njih, je bilo v nekem čudnem neskladju z onim nasmehom, v katerega so ji bile venomer zategnene ustnice... Nekaj boleznega je bilo v njenem pogledu in človeka je zaskalelo, ako so se vprle njene oči vanj...

Kadar je mislila, da je nihče ne vidi, da je nihče ne opazuje, se je vsela k oknu, od koder se je videlo na stezo, po kateri je on v prejšnjih časih navadno prihajal.

Pri tem jo je včasih presenetil kdo, pošalil se z njo in jo posvaril.

»Anica, ne bodi... ne bodi... Pomisli vendar malo!...«

A nič ni pomagalo!... Pri prvi priliki je bila zopet pri oknu. Naslonila je glavo na roko ter nepremično strmela v en in isti kraj. V takih hipih se je pač potapljala v spomine, v takih hipih so ji pač zvenele po ušesih njegove sladke mamljive besede...

»Rožica moja... rožica draga... rožica rajska... o ti roža divotna!...«

Ah, kako, kako ji je laskalo to, kako razkošje se je lotevalo spričo teh vsklikov njenega najivnega srca... kako mu je

bila hvaležna... kako je vzplamtevala zanj... kako ga je ljubila!...

»O ti roža divotna!...«

Ha, še nikdar nobeden ji ni tako govoril... še nikdar nobene besede niso imele toliko in tako mameče moči do nje!...

In zdaj ga ni bilo več, da bi jih ji bil ponavljal!...

Ah, kako jo je gnalo njeno srce k njemu!... Kako je vsaka nitka njenega mesa koprnela in klicala po njem... Kako si ga je želela nazaj!...

A ni ga bilo!... In ona je postajala vedno bolj zamišljena, vedno bolj tiha...

»Anica, ne bodi... ne bodi... Spametuj se vendar!...«

Čim dalje, bolj neverjetno in začudeno nas je pogledovala, kadar smo jo tako bodrili in opominjali...

Da, spametuj se, ako se moreš!... Ona se brez dvojbe ni mogla!... Saj je nemara vedela, da ji hočemo dobro, a ravno tako dobro je vedela, da ji pomagati ne moremo!... Ne, njej se ni dalo pomagati!... Njeno srce je krvavelo in tista rana se ni dala zaceliti več!... Zakaj?... Kaj je bilo krivo temu?... Deloma brez dvojbe tista kritična starost, v kateri se je nahajala... In potem, kdo ve, če se res ni bilo dogodilo tisto, kar so nekateri sumili?... Kdo ve, če ni bil on s tisto lastno mu krutostjo in brezobzirnostjo res potegnil izpred njenih oči zagrinjala, ki ji je do tistihmal zastiralo pogled v življenje ter jo zmedel s tem tako, da ni vedela poslej ne kam ne kako brez njega!...

Čudno! Nikoli je ni nobeden videl, da bi si bila obrisala solzo, a vendar smo vedeli vsi, da trpi neznosne muke... Poznalo se ji je to že na njenih propadenih licih, ki so tako pogosto izpreminjale barvo... Tisti njeni tako značilni smeh je postajal bolj in bolj stereotipen, mehaničen, neizrazit in njen pogled je bil od dne do dne bolj skaljen in top... Široke, rmenkastomodre lise pod njenimi očmi so pričale,

da revica ne spi, da spreletava njen život poguben, mrzličast ogenj, da je njeno živčevje bolno...

»Boste videli, ravno tisti konec bo, kakor je bil pri oni!« je venomer zatrjeval inženir. In nas je začelo skrbeti. In vedno pogosteje smo ji prigovarjali:

»Anica, ne bodi... ne bodi!... Spametuj se vendar!...«

Toda ni se spametovala!...

* * *

Nekega jutra ni bilo Anice nikjer...

»Kam se je poteknila vendar, da je ni na spregled?« je spraševala gospodinja njena.

»I bo že kje!« je odgovarjal gospodar.

Na to se je pozabilo za nekaj časa, da je ni. Pozneje pa se je gospodinja zopet zmisliła nanjo in iznova je začela:

»O ti nesnaga nesnagasta, da je ni od nobene strani!«

»Morda si jo pa poslala kam!«

»Ah, kako govoriš vendar?... Ali misliš, da se mi meša?...«

Zopet daljši premolk... Gospodar in gospodinja sta opravljala vsak svoj posel. Naposled pa je ta iznova vzrojila:

»I kam je šel ta mrčes — to meni vendar eden povedi!...«

»Kdo?«

»Ježeš Marija — ali si ob pamet?... Zdaj pa še izprašuje!...«

»A Anica?... Morda je pa na vrtu!... Naj gre pa pogledat kdo!...«

In začeli so jo iskati... Toda nikjer je ni bilo!...«

»I kam je šla?... To je res čudno!... Pa jo vsaj ni popihala!...«

V njeni spalnici ni bilo nič izrednega zapaziti... Obleka je bila vsa tu... Samo slamnika ni bilo!..

»Torej z doma je pa le šla!... Toda kam naj bi bila šla?... Nobene poti ni imela!...«

Iz tega praznega govoričenja je zvenelo nekaj, kakor prestrašenost... nekaj

kakor zle slutnje... Začelo se je tisto spogledavanje, ki pove dostikrat več, nego besede...

»Ježeš Marija, menda pa vendar ni...«

Nihče si ni upal na glas izreči svoje misli, a vendar so se umeli vsi... Zdaj se je hkratu raznesla novica, da Završnikovi pogrešajo Anico in začelo se je popraševanje na vse strani, a nihče, nihče ni vedel nič o nji... Naposled pa se je vendar dobil nek delavec, ki je trdil, da jo je videl na vse zgodaj zjutraj hoditi ob vodi...

Na obrežju ni bilo nič sumljivega — ne slamnika, ne jopiča, niti ne kakega drugega dela obleke ni bilo najti... Šele po daljšem iskanju se pripogne nekdo in pobere nezaten, zamazan listič. Na njem sta stali s svinčnikom zapisani samo besedi:

»Z Bogom, ljubček!...«

»Z Bogom, ljubček!« — kako preprosto, kako kratko in vendar kako ganljivo slovo!...

»Kaj — ko bi bila ona napisala to?...«

»Seveda je, poznam njeno pisavo!« potrdi nekdo.

»Eh — potem ni nikjer drugje, kakor v vodi!...«

»Kajpak da ne!...«

»Na delo torej!...«

Voda je bila na tistem mestu na metre visoka in iskanje težavno. Pođali so se v čoln in z dolgim kavkljem, kakršne rabijo pri požarih, so brskali in lovarili po vodi...

No da, Anica je bila v vodi!... Kakor velikansko ščuko so jo potegnili naposled k vrhu... V baš tista njena vedno smehljajoča se usta se ji je bilo zasadilo neusmiljeno železo...

Prenesli so jo v mrtvašnico in potem so jo zagrebli v tisti kot tam, ki ni deležen blagoslova božjega... In tam počiva zdaj, ubožica!...

»Roža divotna — mrčes!...«

* * *

No in on?... Zdaj se je pač obrnilo vse ženstvo z indignacijo od njega, zdaj

pač nobeno deklo, nobena žena ni pustila več, da bi ji bil dvoril?...

O — kaj še!... Njegov nimbos je bil le še pridobil!... Poslej je le še bolj imponoval raznim — damam!... Prej kakor slej je smel pri veselicah plesati z njimi, nositi jim pahljačo in laskati se jim...

»Krasna ste, krasna — najkrasnejša!« je govoril zdaj tej, zdaj oni, a vse so mu verjele in vse so bile srečne spričo takih besed...

Ne, prav nič mu niso zamerile tistega...

In to se zdi meni na tej celi povesti še najbolj čudno!...

MITOS. FRAN ŽGUR. PODDRAGA.

Gora visoka na desno,
gora visoka na levo —
V dolini v lesu temnem
z milo sprehajam se devo.

Vse nizzdol v dolino
bistri hitijo studenci —
Z miljenko mojo pri enem
skupaj sediva v senci...

Pan nas potajno gleda
in gladi si klasično bračo —
Čaka težko, nestrpno
na krasno svojo Najado...

Rož si pogozdnih krog čela
v kodre je bujne zataknil —
V ljubico mojo kraj mene
Pan se je, mislim, zamaknil...

OKOLO SV. ZAKONA. BOŽIDAR TVORCOV. KALUGA.

Za poslednja leta dal je naš senat več razsodb glede zakonskega življenja, ktere so velike veljave, principialnega pomena za tiste kroge človeške družine, katerim so namenjene.

Uže lani sem vam pisal o prevažni odločbi senatski glede seiskih i meščanskih žen, katerim je bila dana pravica, da si morejo zahtevati prava živeti posebej

od moža proti soglasju i volji poslednjega, če jih ta trinoži ili če jim ne daje potrebnih sredstev na hrano i k življenju v obč. Blagotvornost te odločbe pa je posebno velika i dragocena še tudi zato, ker so jo nenavadno priblizili občinstvu, priblizili jo tako, da mu ni treba na to ni sodnij, ni visokih vladnih krogov osrednje uprave, a stvar rešujejo na deželi zemski načelniki, v mestih pa načelniki gubernij — gubernatorji.

Začetkom tekočega leta pa je oddelek državljanskega departamenta prijavil dve naredbi glede skupnega zakonskega življenja. Prva glasi približno: Sodnija more pritrditi ženi pravo, živeti posebej od svojega moža, če se ta izogiblje živeti skupno z ženo. Druga pa daje pravico ženi, živeti posebej od svojega moža, če sodniji dokaže, da po krivdi svojega moža ne more živeti z njim skupaj.

Vse privedene določbe senatske kategorije, kakor sami vidite, ščitijo i ohranjujejo žene od krivic, ktere jim morejo učinjati njihni možje. Meseca junija pa je »Vestnik Prava« priobčil senatsko razsodbo, ktera je pa podobna nožu, ki reže na dve plati.

Bila sta soprog i soproga E. Poročila sta se spomladi 1883. leta. Živela sta skup, srečno in nesrečno, tega sodnijski akti ne govore, pač pa je iz njih razvidno, da njuno skupno življenje ni bilo dolgo trajno; kajti čez dobro leto, jeseni 1884. leta, sta bila uže vsak sebi: žena je zvezala svojo culico ter z novim ljubčekom zapustila svojega moža z njegovim pohištvo. Leta 1897. pa se je obrnila v sodnijo, kteri je povedala, da živi posebej od svojega moža, ker po krivdi poslednjega ne more živeti z njim, da je svoje imetje potratila, da torej nima sredstev k življenju, a mož je noče zopet vzeti k sebi.

Soprog je hotel tak pasji zakon na vselej raztrgati, se ve da, sodnim potom ter je sodniku pojasnil, da ga je žena leta

1884. zapustila brez uzroka i povoda od njega, da je potem vedno kazala svoje neželene živeti z njim skup, je bila vedno v ljubovni zvezi z drugim ter ima dovolj svojega imetja, okolo 70.000 rubljev.

Kako je okrajna sodnja postopila s to tožbo, jaz ne vem; deželna sodnja pa je razsodila to pravdo v prid soproge. Uzroke za svojo razsodbo privedla je pa tako: Ni bistveno, zakaj sta se razločila mož i žena i kdo iz nju je kriv te ločitve. Glavno je to, da je soproga leta 1896. zaman skušala pobotati se s svojim soprogom. Res je bilo, da je omenjenega leta prišla žena k možu, dasi mu je leta 1884. i 1886. pisala, da se k njemu nikoli več ne vrne. Po svidenju z možem pa je pri poslednjem rekla svojej služanki: »Maša, greva domov, mož ne hoče živeti z menoj...« Ne glede na to pa je l. 1897. gospa E. prosila svojega predvoditelja dvorjanstva, da bi jej ta pomagal pa le spraviti se s svojim soprogom.

Gospod E. pa z razsodbo deželne sodnije ni bil zadovoljen. Stvar je došla do senata, kateri je pa na to tožbo pogledal drugače, nego je to storila deželna sodnja. Utok g. E. je senat odobril ter izrekel svojo razsodbo v smislu soproga, nad katerim se je njegova žena tak dolgo rogala... Senat navaja prav za prav le en motiv, pa ta je toliko težak i važen, da je z njim ovrget vso kazuistiko deželne sodnije.

Mož ima pravo na svojo ženo le tedaj, če zna in izpolnjuje dolžnosti svoje oziroma svoje žene. Ta aksioma je tako prvotna i pravna, da velja tudi narobe, to se pravi: žena ima pravico do svojega moža le tedaj, če zna i izpolnjuje svoje dolžnosti oziroma svojega moža kot vestna gospodinja i gospodarica njegovega imetja i družine.

Če je res, da so do zdaj morali zakoni i postave braniti ženske pred nasiljem juridično bolj močnih moških, je res tudi to, da so tudi v tem obziru stari časi minoli, da se zdaj tudi mej ženskami nahajajo take

ptice, ktere se sodnij ne plašijo, pač pa v njih prav spretno umejo ne le ščit ti svoje pravice, a tudi celo izkoriščati pravice svojih možev.

I naše zakonodajske oblasti so si v pravi čas urazumele duh novodobni, duh ženske i moške ravnopravnosti. Vložile so namreč uže l. 1897. v državni svet načrt takih pravil, po katerih vlada meni urediti vsaksebno življenje sprogov, kjer tudi moške morejo zahtevati si prava živeti posebej od svojih žen. Daj Bog, da bi državni svet skoro utrdil to postavo ter bi jo predložil carju podpisati ono: »Быть по сему!« (Byt' po semú!) Kolikim prepriom bo konec, koliko nesreče bo kraj čez to postavo...

VEČERNE URE. UTVA. TRST.

IV.

Grob samotni — tužne vrbe
veje nanj se sklanjajo,
šepetajo, trepetajo,
v polumraku sanjajo.

Grob — srce, samotna vrba,
sanjajoča duša ti;
misli tvoje trepetajo
pri spominih prošlih dni...

PRAVICA. SPISAL F. J. DOLJAN.

Svetovalstveni tajnik N. je lezel počasni proti preiskovalnemu sodišču, kjer ga je čakalo spet toliko hudega posla. Imel je navado, da je hodil sk'onjen in s povešeno glavo, a danes mu je lezla glava še bolj nizdol, nego sicer, kajti slučaj, s katerim so se bavile njegove misli, je bil posebno siten...

Pred nekolikimi dnevi so bili namreč prigrali v preiskovalni zapor človeka, ki je bil pri belem dnevu v eni najobludenejših ulic zagnal nekemu loterijskemu nabiralcu kamen v glavo ter ga pobil. Poškodba se je izkazala sicer kot lahka in

tudi od denarja, katerega je bilo na mizi vse polno, ni bilo izginilo niti novčiča, vendar je bil nastal splošen vik, da se je dogodil poskus roparskega umora...

Svetovalstveni tajnik N. pa je bil dosti preslab človek, da bi se bil popolnoma odtegnil vplivu, ki ga je napravilo to splošno menenje nanj, dasi so bile podrobnosti zločinskega dejanja baš njemu znane tako dobro kakor nikomur drugemu, in bi si bil torej lažlje ustvaril lastno prepričanje, nego kdorkoli drugi. Ker se te podrobnosti nikakor niso dale spraviti v skladje s splošnim prepričanjem, je začel dvojiti, a vsaka dvojba je mučna, in stokal je in stokal pod težo bremena, katerega mu je nalagal njegov poklic...

Pred sabo ugleda mlajšega preiskovalnega sodnika, ki je šel isto pot.

»Gospod kolega, gospod kolega!...«

Oni se ozre, in prepričavši se, kdo ga kliče, se vrne. Zahtevala je uljudnost tako...

»Oh, pomislite, gospod kolega, kak težak slučaj imam spet!« zajavka tajnik.

Živel je mož v veri, da dolete njega vse težavne stvari, da, slutil je celo, da mu jih nalagajo nalašč in jezil se je že dolgo, da ne dobi nikakega izrednega pri znanja za svoje izvrstno delovanje...

»Tak zavozljan slučaj, tak zavozljan slučaj!« je ponavljal. »Saj veste — zadnji roparski umor, oziroma poskus — poskus roparskega umora...«

»No in kaj pravi obdolženec?...«

»I to je ravno!... Kaj pravi?... Nič poštenega ni spraviti iz njega!... Pri vsakem zaslišanju trdi eno in tisto... Pravi da je zadel v loteriji, pa da mu nabiralec ni hotel izplačati dobitka in da se je maščevati hotel. Samo za to da mu je zagnal kamen v glavo!... Stavil je strastno v loterijo, to je dognano. Ni ene stave ni izpustil... Govoril sem privatno tudi že z raznimi zdravniki, ker se mi ta človek nekam čuden zdi, no in zdravniki govore

nekaj o fiksnih idejah, pravijo da si morda domišljuje, da je v loterji zadel in — —«

»No, zakaj bi ne bilo to res?...« pripomni mlajši uradnik. »Če človek vse okolnosti dobro premisli — da je vrgel nabiralcu le od daleč kamen v glavo, da se ni izvolil nikakega boljšega orodja, da je storil to ob času, ko je bil promet v ulici zelo živahen, da si ni ničesar prilastil, akoravno je bil sam z nabiralcem — potem bi človek skoro res rekel, da...«

»Toda, kdo bo to verjel, kdo bo to verjel?... Sicer pa prav za prav — kaj meni to mar, saj bodo drugi sodili!... Seveda je tudi za preiskovalnega sodnika dobro, če je o kaki reči prepričan, stvar gre potem mnogo bolje izpod rok, preiskovalni spisi so potem mnogo bolje zaokroženi in napravijo ugodnejši vtisk...«

»Temu se ne da oporekati, toda...«

Prišla sta bila do svojih pisarn in se ločila.

* * *

»Torej ta človek je služil pri vas za hlapca?« je začel tajnik proti priči, ponudivši ji stol.

»Da, za hlapca je služil pri meni zadnji dve leti«, odgovori vprašanec. »mož kakih petdesetih let, kateremu se je na obrazu in na obleki poznalo, da spada k obrtnikom boljše vrste.«

»Bodite zdaj tako dobri in povejte mi vse natanko, kar vam je znanega o njegovi osebi, zlasti, kar ste sami posebnega opazili na njem v tem času, ko je bil pri vas!«

»No, tega ne bo toliko«, odvrne obdolženčev gospodar. »Kar vem, povem lahko na kratko. Jaz, za svojo osebo, se nisem mogel nikoli pritoževati čezenj. Svojo službo je opravljal zmeraj vestno, da vzgledno!... Do živalij je kazal posebno ljubezen in usmiljenje. Moji konji niso bili nikoli tako snaženi in nikoli tako lepo rejeni, kakor ta čas, ko je bil on pri meni. Toda drugače je bil velik čudak!«

»A...a — prosim, govorite!«

»To ni edina posebnost njegova, da je stavil pogosto v loterijo... Bolj čudno je še nemara to, da je imel v hlevu celo knjižnico! Čital je po noči, ker po dnevi mogel ni in dostikrat sem opazil še opolnoči luč v hlevu kjer je imel svoje ležišče. Izdal je na ta način ves svoj zaslužek in moral sem mu jaz še posebej preskrbeti obleko, če sem hotel, da je bil oblečen. Da, pomislite, bil je naročen celo na slovenski dnevnik, na...«

Imenoval je dotični časnik.

Ko je tajnik to čul, so se mu hkratu posvetile oči. Sklonil je glavo po koncu, da je bil videti večji, nego sicer, in njegov obraz je dobil izraz, kakor pri človeku, kateremu se je hipoma nekaj posvetilo... Neko nervozno vznemirjenje se ga je lotilo in gledal je, da je stranko čim hitreje odpravil. Ko pa je bila ta odšla, je vskliknil proti meni, ki sem bil zapisnikar: »O če je pa čital slovenske časopise, potem sem popolnoma prepričan, da je res nameraval roparski umor!...«

Tako se je zgodilo proti koncu enega najbolj prosvetljenih stoletij, in to v močohni, moderni, vsem narodom enako pravični državi, katere geslo je in menda tudi ostane: »*Justitia fundamentum regnorum*«, v državi, v kateri se gradijo veličastne justične palače!...

Si je li vspricho onih besedij, izgovorjenih iz tako poklicanih ust, zakrila boginja pravica svoja lica ali ne, mi ni znano...

* * *

Nekoliko tednov pozneje je bil obdolženec obsojen radi poskušenege roparskega umora!...

Je li bilo to dejstvo v kaki vzročni zvezi s prepričanjem preiskovalnega sodnika ali ne — kdo bi mogel to presoditi?

Ko je obsojenec čul, da mu je prisojenih dvanajst let poostrene ječe, je vskliknil samo:

»Saj jih ne bom preživel!«

In res jih ni.

Bil je menda komaj dve leti zaprt...

MAGDALENA.

J. S. MACHAR. Z DOVOLJENJEM PESNIKOVIM
PREVEL ANT. DERMOTA. PRAGA.

XI.

V črnih krilih, kot privedel
takrat jo je bil ponoči,
črn klobuk, ki z njega zavoj
dolg obličje ji zakriva,
s solčnikom naklonjenim več
proti očem človeškim, nego
žarku solnčnemu — tako gre
Luci okrog dveh popoldne
na pokopališče.

Jasen

dan. Ponoči spet je bila
huda ura. Zidi hiš so
čisto modri še. Po zraku
k zemlji nekaj radostnega,
modrega, svetlo trepeče,
kot asur bi lahki padal
z nebesa smejočega se.

Lastovica žvrgoleča
v nizkem letu šviga po
ulici, telesce nje se
v modrini blešči kovinski.
Z oken gledajo odprtih
razcvetele pestre glavce
rož, azalek in vijolic,
fuksij, geranij. Drevesca
vitka oleandrov s cvetov
rožastih peščico okol
hišnih durij mi stojijo.
Gor gredoč po ulici na
trg ustavlja mladež šolska
tukaj se in pa ondukaj —
kupec, slaščičar, igrače,
nečitljiv plakat na zidu,
vse zanimlje jo in draži.
In med vratmi prodajalnic

stoje ljudje, zro iz oken,
v skupinah stoje na cesti —
s slastjo neko dnes žive vsi ;
iz očij, iz kretenj, hoje,
iz nasmehov, razgovorov
veje prožna energija.

Mehka in pasivna duša
Lucije sesa v sè slastno
radost to, In kot jetnik je,
kteri čuti na sprehodu
solnčni žar: skrči se in
zamiži in samo sanja
in se samo greje, greje.
V tem ko z okom zasleduje
lastovko, na oknih rože,
vzduh kristalni, modro nebo,
mladež drobno, ljud gredoči,
se pokojnika spominja.
Mirno, prosto se spominja,
brez bolesi, brez žalobe,
da jo strah je same sebe.
— Grem na pogreb mu — si misli,
in tako grem kot na sprehod —
neobčutno, otopelo . . .
On umrl je! — vzdramlja se —
tukaj on edini človek,
ki se ni sramoval reve!
Zaman. V duši ji zvenijo
slova, toda gluho. — Kako
podla sem, kak topa! — si očita . . .
Al tak kmalu kdo pozabi?
More sploh se pozabiti? —
Duša nje vrniti noče
v boli krog se, ki mu všla je:
v solnca žar mežè mi gleda,
lahno diha, sanja, sanja —
a samo bogve kaj sanja . . .
Luci zdaj do mosta pride,
ki se spenja črez šumeči
čisti potok. Na 3 strani
cesta se za njim razceplja.
Neodločno stoji Luci,
se ozira.

Mimo gredo
ministranti s svetilkami,

cerkvenik in mladi pater,
za mostkom zavijejo se
ob potoku.

Z njimi ide.

To okraj je hišic nizkih,
kritih z deskami al slamo,
kterih mala okna često
so polepljena s papirjem ;
na prageh stoje med vratmi
stare žene grbaste,
govoreče o težavah
svojih in možeh in težnjah,
polunaga, umazana
drobna deca valja se po
cestnem prahu ; bele goske,
vmazani mrjasci, kurji
rod kričè podi okrog se ;
intenzivni smrad tu polje
od nesnage, nečistote ;
ta okraj je vas v mestu
kot zaprta, oddeljena
ima žitje svoje, skrbi
svoje, svoje interese,
ne zanimlje se za mesto,
mesto za njo se ne briga.
Pred volitvami le pride
ta ali oni sem vasovat,
razgovarjat, pregovarjat,
podkupavat — ko volitve
minejo — pa spet je tiho.

Ministranti s patrom gredo
v eno tistih hišic. Luci
obstoji. Kopica ženskih
v praznični obleki prosti
čaka zunaj. Govorijo
s tihim glasom. Ta in ona
po Luciji se ozira
s pogledom preradovednim.

Z hiše čuješ glas duhovna . . .
jasne glase ministrantov . . .
kratko petje . . . glasen jok . . .
žene križajo se brumno . . .
Truma ljudstva drenja izza
durij se . . . so muzikanti,

regenschori, cerkvenik,
ministranti in duhovnik ...
zdaj pa rakev, črna rakev
svetlo se lesketajoča ...

Zvonec mal s pokopališčne
cerkvice zapoje. Godci
pa igrajo žalostnico.

Mala, suha starka gre za
rakvijo; oči rdeče
ima, pa suhe. Ozira
po pogrebcih se. Zabliskne
črez obraz ji tožna radost,
pa spet glava se povesi.

In mehanski se pridruži
Luci k sprevodu in gleda
v eno točko le, kjer brž za
rakvijo se v črni ruti
trese glava sklonjena.

Črna žalost v mirno dušo
se polagoma ji plazi.
Žalostnica zveni tožno,
očitaje in žalobno.
V taktu pred njo zibljejo se
glave vse upognjene.
Kot da plava črna rakev
na teh glavah. Zlato se od
nje odbija na dveh ploskvah
solнца žar.

Tedaj v nji leži —
glas bolesten šepeta ji, —
zdaj oči njega za vedno
so zaprte ... njega roki
sta prekržani na prsih ...
Konec ... konec ... 14 dnij je,
kar poljubljala si v parku
glavo to ... In zdaj je hladna ...
kakor z voska — (lahek mraz ji
šine po hrbtu) — Si sama —
dalje pravi — sama ... sama ...

Žalostnica ji prodira
z žalobnimi zvoki k srcu.

Lastno nje gorje dviguje
utrujeno glavo svojo,
tiho stoka ob teh glasih.
— Kaj tu češ z življenjem svojim?
čemu — čemu je živeti? ...

Kot bi duša njeno tajno
bila vse seštela vtiske
dnij poslednjih, kot bi zdaj-le
pred oči ji položila
rezultat njih vničujoči,
Luci šepne glasno: »Konec«.
Stara teta z glavo belo
in s pogledom ljubeznivim
zdaj se vsili v njene misli.
Luci vzdihne — zdi se ji, kot
oprijemala bi znova
se tresoče suhe roke.
Pa sto divjih tujih rok jo
trga proč — in slika tete
zginja ... zginja ... se razblinja ...
spet je sama ... tuje roke
migotajo ... trgajo ji
krila ... nekam dol pehajo
jo, glas trdovratno pravi:
Konec, konec ...

Sprevod krene
na pokopališče. Zvonec
žalni, tožni poje — v pozdrav
iz kapele ... Godci dalje
godejo. Pogrebno petje
vmes doni.

In rakev splava
na pokopališče ... petje,
godba potihuje kmalu ...
Sprevod gre počasi vkreber
med grobmi po poti ozki.

Luci vidi nagrobnike,
zlate križe in napise,
mreže, cvetke in svetilke,
vence rjave že in suhe —
pajčolan nje vse preprega
s sitom črnih drobnih mrežic,

toda v duši ne pojmlje
nič od tega.

Trhel vzduh
roč nagrobnih okrog plava,
prenasičen z ostrim vonjem
od kadila in prsti — in
Luci zdi se, da to sapa
duše nje je ...

Sprevod stoji.

Rakev denejo na zemljo.
Pater moli zdaj latinsko
kot obrt bi izvrševal —
»Moje dete! Dete moje!«
presunljivi in hripavi
ženski glas v to zažaluje
in prehaja v britki jok.
Dve, tri druge jočejo z njo.

»Konec, konec!« šepne Luci.

Prst bobni na deske rakve,
temno v duši ji odmeva.
Mrzlično zahrepeni, da
enkrat se bi videla ga,
gre med gnječo tja do jame,
dol pogleda: temna glina
vsiplje se mu v domovanje ...
zginja za zmir, za zmir, za zmir ...

Na nasprotni strani par žen
drži njega mater staro.
Ta se joče neprestano ...
Z roke v roko gre lopata ...
prst z njo sipljejo dol v jamo ...
Rakev bobni. Drugi z roko
mečejo prst. Neka žena
daje Luci zdaj lopato:
»Izvolite?« jo nesmemo
vpraša.

Luci trese se,
prst nabere na lopato,
prst na stran ji zdrsne ...
kamen doli zaropoče
votlo. Stopi strani.

Močno
v jami zdaj grmi, grobar
stari mirno izvršuje
delo svoje. Sprevod potlej
se razide. Ta domov, na
grobe oni. Tukaj stara
mati le stoji, s steklenim
okom gleda v grob rastoči.
Več ne joka. Roki speti
ima, brez moči vise ji,
glavo sklonjeno.

Grob je poln.

Luci čuje, kar grobar se
zdaj oglašja: »Jutri mamka
dam sem trato, obložini grob
s kamenjem, le prinesite
kaj cvetic«.

In nezavestno
tiho ona le pokima.

Nje obličje opazuje
Luci. Čelo, senci, lična
kost jo mrtveca spominja.

Kot bi pogled ta čutila,
dvigne stara žena oči.
V njih se bliskne začudenje,
kot bi nekaj spomnila se,
bliža se ji — spet postane
neodločno in nesmemo.
Luci misli, da bi rada
kaj ji rekla ... al zahvalo
ali pozdrav od mrliča —
žena pa se vrača k grobu,
tu poklekne, ga prekriža,
vstane zopet ... Še enkrat se
ozre na Lucijo — enkrat
še v očeh, na ustnih nekaj
je trepeče — a kot preje,
v stran obrača se nesmemo —
gre počas s pokopališča ...

K vzglavju groba Luci klekne.
Konečno zdaj vro ji solze
z vročih očij ... tečejo ji,

kot bi vsa se njena duša
bila vanje spremenila ...

Duša njena se pomirja,
in polegajo valovi
burni, črni se ... šumè še
le kot žalna melodija
za nečem, kar zginilo je ...

Vstane, si oči obriše,
otre krila, solnčnik črni
razpne in med vrsto grobov
pestrih ide proti vratom.
Zopet gre po prašni cesti,
kjer je šla prej za pogrebom.
Črez mostič po ulici tej,
ktera vede jo na trg. Spet
s solnčnikom očem človeškim
bolj zakriva se kot žarkom
solнца. Črez trg glavni ide,
zopet v ulice zavije ...
Žitje, solnce je povsodi
žarko, čilo. — Luci vidi
vse nejasno v megli kakor
iz daljave ...

Na dvorišču

doma stoji zaprašeni
voz. In kočijaž po dvoru
vodi potne, svetle konje ...

Luci vstopi v sobo.

Jurij

hodi tu s korakom dolgim,
krepkim, Roke mane si.
Vroč je in oči se temne
bliskajo mu. Na Lucijo
ozre se, nekako čudno
motri nje obleko črno,
znano, prosto to obleko,
stopi tesno k nji in s prsti
tleskaje: »Izvoljen bodem,
bom izvoljen«, se baha ji,
»kolosalen vspeh povsodi,
kar pijani so volilci

radi mojih govorov«, v temi
gleda jo v te njene oči,
ki še vlažno trepetajo.

»Gratulujem«, mu podaja
roko. On jo močno stisne.

»Ali bože, kje je teta?«
vpraša in izmakne roko.

»Morda spi še«.

»Oprostite«,
preoblečem se. Odide.

— Kako čuden je! — si misli
v svoji sobici stoječ in
snemlje si klobuk.

V tem vrata
se odpro za njo. Krog pasa
objemo roke jo krepke.
Bože, Jurij! Rdeč ves v licu
ji šepeče: »Golobica,
Zdaj si moja, moja, moja!«
z žgočim ustnom jo poljublja,
in njega tresoča roka
ji odpenja modrc.

V glavi
zabuči ji in zabliskne,
kot bi kdo po nji udaril,
gnus jo strese, kakor da bi
segal vanjo rodni bratec —
z vso močjo ga strani sune,
da se opoteče — vzdihne
in vzravna se proti njemu
in za hip oči zakrije,
a na jezik vrejo toki
ostrih ji besed in britkih
ne le njemu, proti vsem
tem ljudem častnim, poštenim —
a ne govori — boječ se,
da pri prvi bi besedi
morala zaplakati.

Roke spusti, vanj se ozre.

Zlobno on stoji, uporno,
pogled v zemljo opiraje.

»Konec«, Luci zašepeče,
le bolj zase, »vsega konec«.

»Čednostna glediška scena,
malo stara, dolgočasna,
od vas bi ne pričakoval«,
siče skoz zobe srdito.

»Glejte, Jurij... v tisti hiši«,
siloma izpregovarja,
»takrat... veste... Zmir ponoči,
ko odhajal ste... podajal
mi le roko... takrat bila
sem hvaležna vam... Z dna duše«...
Luce vtihne, nekaj dé ji,
da mu reči je hotela
nekaj družega — ne ve, kaj
pravzaprav — z roko zamahne:
»vam ničesar ne očitam...
sojeno ni...« spet umolkne.

»Z Bogom«, reče poluglasno,
naglo svoj klobuk pobere.

Jurij hipno si predstavi
položaj ves: ona pojde,
on izgnal jo je... sočutje
ga prešine, v glavo švigne
misel na volitve... njega
karijera... »- ýské Listy«...
davkarica, plavolasa
njena hčerka — naj odide...
Zanj bo dobro... bode vozil
vsaj razrešen, vsaj ta glupost
mora konec svoj imeti...
in iz sobe brez besede
mi odide.

Luci naglo
dene si klobuk na glavo
in čez mostovž gre po prstih,
kot pušica po stopnicah,
čez dvorišče, ven skoz vrata...

XII.

Tam po dolgi, ozki meji,
kjer korak ti vsak izpolzne,
tam med njivama rži dvema
kot žival preganjana mi
Luci bega. V prsa bije
klasje jo šumeče, cvrčki
enostavno vriskajo kot
sto ur tikatakajočih.
naokrog; v višini sinji
jasno se oglašajo
nevidljivi mi škrjančki;
zrak trepeče v suhem vonju,
ki v srpanu s polj se dviga.

Polje, samo širno polje.
Kakor morje bledežolto
valovito se čerijo
njega ploskve.

Kakor gluha,
topo zmešana spe Luci
dalje. Zdi se ji, da ima
v duši nepresežen votel,
grozen prostor; nekdo vanj je
znova vzkliknil: »Konec!« Kakor
ptič blodeči ta beseda
bega ondi. Konec... konec...
Ustni nje jo časih glasno
šepneti kot odmev prazen.
Tak mehanično brez misli
gre naprej, naprej, naprej...

Kar je konec ozke meje,
Luci pride zdaj na cesto —
znana ji je... to je tisti
trak široki, poln prahu, ki
vleče se po sredi polja,
par vasic preseče malih,
niža se, pa spet se dviga,
tu se kroži, tam gre ravno,
kakor platna kos neskončen
teče, teče, da na konci
horiconta kaže oku
se kot ozek, sivkast trak.

Telegrafni drogi pesem
monotonsko pojejo.
Voz ropot, ki se v koraku
dalje zibljejo počasnem,
se razlega po širjavi —
nekaj tednov je od tega,
kar se tod peljala sreče
polna je v življenje novo...

Zdaj za njo leži tam doli
ono mesto... Ostre kote
rdečih streh in hišnih sten
vidiš tam v modrini sinji:
sem ter tja blišči se okno
kot četverkot jekleni;
dim višnjekasti s kaminov
dviga kot oblak legak se;
črni stolp cerkveni težko
se nekako spenja proti
nebu s svojo zlato ostjo;
ploskev Labe se blišči kot
živo srebro; križe vidi
na pokopališču, beli
zid, ciprese; polje pa na
levo širi se, na desno;
dolgi drevoredi se po
njem vijo; a zunaj mesta
grad leži: z rjavo streho,
s pestrim stolpom, drevjem starim
v njega parku; gaj za Labo,
cerkev romarska, hiš strehe,
in višnjekasti lesovi,
in vasice, ki se zde kot
svetlih točk peščica; daleč
siva proga, kjer obzor se
stiče z valom zemlje... V polnem
lesku solnca vse se tone...
Vzduh drhti v gorkoti žgoči.
Kot kakšno sovražno bitje
zre to mesto gor k Luciji.
Zre zaprto in zapeto,
nevpogljivo, trdo, strogo,
v daljo ji izganjajoče...
Luci znova zdaj pogleda
v grajski park; dozdeva se ji,
da klopico vidi doli

skrito v vejah... okol stolpa
vidi točke švigajoče:
lastavic roj... in pogleda
zopet na pokopališče:
tam pač... na tem kraju je to...
tisti črni grob, zasut pred
uro... res šele pred uro?
Ne, to davno že je... davno...
mesec... da morda še dalje...
Razločila je poslopja
streho rdečo... kot bi pod njo
videla... ta stara teta
v beli čepici po sobah
hodi, kliče: »Luci, Luci!«
Tesno v srci se ji stoži...
Al pa ve že... morda stekla
je pred vrata v polje gleda,
z dlanjo si oči zaslanja:
»Luci, Luci!« Znani glas ta
jo presune. Tesnost in strah
jo napade. Da najdó jo,
da se vrne v tisto peklo —
krepko, naglo je stopila
tja po cesti v Prago, v Prago...
Kar prešine dušo njeno
trden, jasen sklep: Pod mostom
na verige veltavski tok
se zelenkasti vabljivo
valovi... tam je mirno... tu
redko pride kakšen človek...
Létenški breg strmo dviga
se na desni... Jez buči tam
tak temno in zadumčivo —
jeden skok tam od držajev
in tam doli bode pokoj...

Šla je, šla... Naenkrat mirna
motrila je samo sebe:
— Glej, življenje... takšen konec —
rekla si je...

Brzjavni
drogi zaostajali so
le počasi, mlado drevje
cesto senči napošev,
kupi šute so vravnani

kakor grobi, in posamne
njive — vse obzorje jo je
le srečavalo počasi.

Luci dalje premišljuje
o tem koncu. Bliža se mu
brez tožbe, očitanja, brez
izgovorov. Celo neka
slaba radost vstaja v nji :
zadovoljno si domišlja,
kak očiščena bo stala
tu v spominu vseh ljudi, ki
jo poznajo... Kak se bode
stara teta spominjala...
Kak vsi ti, ki toliko so
jo žalili... Kak bo pekla
Jurija vest radi dneva
dnešnega... Odpušča mu,
vsem odpušča... Za par ur bo
srečo krasno že dosegla :
pokoj, pokoj !

In z zanosom
ozre se po pokrajini :
Nov obzor. Kot miza tukaj
kraj razteza se v daljave...
Meje polj in njiv in logov,
in vasi — v soglasnih barvah
zadovoljno vse ti diha
v lesku solнца. Cvrčki pa
krog vrišči, in v višavi
frfotajo mi škrjančki
trilkujoči, na nebesu
pa vise oblački lahni ..

Šla je, šla... napošev senca
gre pred njo po prašni cesti...
in polahko vlečejo se
brzobjavni drogi mimo,
mlada drevca, kupi šute,
polje ravno — celi širni
kraj nazaj se suče, zginja...

Enkrat le se vstavila je.
Ondi, kjer jo takrat teta
stara za roko prijela :
»Že doma smo.«

In ozre se :

Dva okrogla rdeča stolpa
dvigata se nad obzorje.
Pozlačeni kupli kot dve
zvezdi sijeta v azurju...

Spet je šla... Tam vse leži...
Tam bo teklo to življenje
kakor dnes tako i jutri...
Jurij skoro se oženi...
teta najde drugo mesto
nje... Mrlič pa oni v miru
črne zemlje bode gnjil...
jutri ide njega mati
s cvetkami tja na gomilo...
neizrecno se ji stoži
za hip po vsem — za hip samo,
in spet zrla je z zanosom
v pokrajino...

Šla skoz vas je.

Nizke hišce, s slamo krite,
z okni majhnimi ; dvorišča
s kupi gnoja, četo put,
deca drobna igrajoča
se pred vratmi ; starci suho
grejejo telo na solncu
toplem ; pes na pragu vanjo
mirno vpre oči brezskrbne,
temne — vse tako se zdi ji
srečno in vse zadovoljno ;
privoščila jim je z duše —
kaj je treba tega solнца,
ki človeka mi pregreje
za trenotek — proti temu,
kar nje čaka?...

Šla in šla je
zmiraj dalje... Zdaj ob cesti
vleče drevored se gostih
črešnjevih dreves. Njih lubje
se blešči v nadihu rjavo
vijolčastem, plodov sto in
sto na vejicah rdeči se.

-- Kje telo bo neki njeno
trgali ko bodo črešnje! —
Luci mirno sama misli.

Majhen ribnik je na levi,
solnčni žar se razpršuje
v njem kot nebroj strel. Pri njem je
mlin, ki enostavni klopot
bije v pokrajino...

Prazno
spet je. Brzobjavni drogi
mi brnijo; mlada drevca,
kupi šute, polja, logi —
vse pomiče se nazaj, ves
obzor zginja zginja zginja...
Za pol ure spet je prešla
skozi vas. Pokopališče
je ob cesti. Črez zid beli
križi ven mole in drevje.
— Vsa pokopališča — m'sli,
— vsa enaka so... povsodi
vse jemljo, kar nam najdražje...

Gre in gre in spet premišlja:
nekje v hribih, v daljnji vasi
gnije tako prah nje mame...
in tam dol zasuli dnes so
na pokopališču glavo
s tistim čudnim temnim okom...
V kateri prsti bode neki
enkrat nje telo ležalo?...

Časih sreča jo posamen
hodec... časih kak voziček...
al kočija... Ondi v škarpi
cestar spi na svoji torbi
trdno spanje... Sicer prazno...

V tem za hribom že zahaja
solnce skoro. Senca njena
vzrastla je, vsa zleknjena je,
z dolgo glavo, in z rokama
kot pošast opleta — tako
senca se pred njo pomiče...
Potlej pa se je polasča
vtrujenost. Na misli njene
teža neka se obeša,
tak počasi, a gotovo.
In trepalnice teži ji

medlost neka. In s korakom
čvrstejšim se mi podviza...

Krajina se izpreminja.

Luci pa ni gledala več
okrog sebe. Nje oči se
vpirajo na cesto, ki se
vleče sivo, dolgočasno
dalje zmir. Izvožena v nji
kolovoza se vzporedno
plazita tam spred na videz
stičeta se. In drevesca
tam ob cesti enostavno
mimo zginjajo, in žice
nad glavo zvene ji tako
melanholsko melodijo...
In spet vas preide eno...

Nič po nji se ne ozira.

Trud v nji raste in medloba.
V glavi, križu, roki, nogi
neka teža se svinčena
razprostira ji... Te noge
nevede premičejo se
dalje. V glavi ji začena
bučati puščoba težka.
V sencih čuti kak kri bije...
Mislij krog se ji zožuje,
a naposled se vrti le
v eni neprestani točki:
Tam pri mostu bode konec...

Šla je, šla, prišla v alejo
v dolgi drevored neskončni
kostanjev starih. Takrat
so cveteli... Danes ne več.
Mesto cvetov zeleni se
plod ježat povsodi...

Debla
črna, razpraskana mimo
vlečejo počasi se...

Le
medlo Luci se spominja,

kak ji teta, skoz lornjeto
črno zroč v daljavo, vasi
je kazala te in ceste,
vrhe...

S kalnim okom gleda
okrog sebe. Da, tam so: Řip,
Ještěd, Milešovka. Tesno
nekako se modrijo ob
nebu rdečem...

In ta debla
zmir enaka mimo gredo,
zmiraj črno, enolično...

Cestni prah se ji obličja
je prijemal s fino plastjo,
da začuti ga na resah...
— Za par ur ga pa umijem —
dé si v mislih.

A v daljavi
svetel se otvor pojavi.
Gre in gre. otvor pa raste.

Drevored zdaj že za njo je...
Krog ravan je širna, ktera
spred odrezana je bila,
— tam leži dolina tista,
Visočani, Libenj, Praga —
misli si.

V valovih plavih
žitnih njiv trepeče rdeči
odsev neba. Leha pese,
v nji kot cekinov nádih
se žolte poslednji cveti.
Razvrščene lehe repe
svetlo zelene se poleg
temnih njiv krompirjevih.
Delavci domov hité, in
njih postave v sivomodrem
nebu črtajo se ostro.

Gre in gre, in cesta niža
se v dolino...

Tam na desni
kot prikazen z bajke mračne
v sivem dimu zagaljena
leži Praga. Hradčani z nje
mi stremé grozeče k nebu,
kjer visi večerna zarja
kakor mlaka sveže krvi.

Le slučajno dol pogleda,
dol pogleda v morje sivo.
— Tam v tem kraju menda bode
tisti mostič — švigne ji skoz
glavo pusto...

Z vrha stopa.
Pojmila ni več ničesar.
Onemoglo nje telo se
le kot stroj pomiče dalje.
V glavi ji buči silneje,
časih meni, da bučanje,
čuje vode... Kakor v sanjah
ide mimo cukrovarja,
prekorači železnični
svetli tir, preide skozi
Visočane.

Zdaj je cesta
bila živa: moških, ženskih,
z dela baš domov hitečih.

Mimogrede čuje Luci
le posamezne besede
vsakdanjih skrbij in brig.
A ne pojmi... Gre skoz Libenj,
skoz akatovo alejo
mimo hiše veteranov...
Cinkot zvončkov tramvajevih,
mestni šum se že razlega
jasno do nje.

Pride v Karlin.
Pod nogami zdaj začuti
tlak. Tu vzduh je težji, smrada
poln, vročina in sopara
jo obveje. A ta medlost
hipoma se izgubi.

Oddahne si in pogleda
okrog sebe. Ulica ta
polna šuma voz in ljudstva.
S prodajalnic žolte luči
plina žare medlo, zaman
z dne svetlobo bojuje se.

Bližina življenja tega
oživi jo. Dalje speje.
— Glej, ljudje ti — pravi si,
— gredo, govore, smejo se,
vsak ima svoj mali svet, v njem
svojo radost, brige svoje,
muke svoje... Ta njegov svet
z njim zatone. Nihče drug ga
ne podedva... Vsak bo živel
žitje svoje — kak dejal je
takrat v parku? — (tega stavka
spomnila nikdar se ni še
doslej, takrat poslušala
niti ni ga, te besede
nehote so v dušo padle ji in
duša ta jih dnes je našla):
»In to žitje! To je nekaj
provizornega... vse eno
res je to, kak ga živimo.«
Tak ti vsi živeli bodo
dalje svoje provizorium...«

Šla je, šla... In ulice te
zmir buče, šume... Preide
Karin... Počič...

Misli si, kak
že za par minut ji bode:
zelenkasta voda vdere
v usta ji, ušesa, nos...
dol vrtinec jo potegne,
pa jo vlekel bo v daljavo,
proti jezu...

Strah in groza
do kostij vseh jo pretresa...
— To je nekaj — misli si,
— provizornega, vse eno
tudi bo, kako konča se —
sama daje si poguma.

| Ah, ta strašna, strašna voda! —
Zgražala se spet je znova.

Ulice se krížale so —
isto žitje je povsodi...

— Glej obraze te, postave,
glas in kretnje in obleko,
njih skrbí, njihovo radost —
tak žive, žive, žive.

V tem v spletivo prikoraka
kratkih ulic. Razni puhi
intenzivneje dišijo
v vzduhu vlažnem. Žila žitja
tukaj bije v taktu burnem.
Pestra zmes se roji tukaj —
govoreč, smejoč, šaleč se
krog teh starih sivih hiš.
Delavci, ki od plačila
prišli so zamazani, in
postopači in vojaki,
fabričanke žoltih lic, na
čelo počesanih las, in
ščebatave hišine krog
shramb kriče, upale žene
z deco blede na rokah pred
durmi hiš stoje in z ostrim
govorijo glasom svojim.
Luč iz krčem plinova že
lesketa se, in rdeči
zastorji duše jo, tu in
tam harmonika se dere —
žitja žila bije... bije...

Luci obstoji... Na voglu
hiša stoji beljena,
za nadstropje vse presega
sosedov rdeče strehe.
Žaluzije so spuščene
po vseh oknih, vse je mrtvo
znana ji je...

Do vode je
stopinj par sto... Nje noge se
tresti jamejo brezvladno,
kri ji polje tako vroče,

v nje očeh rdeči krogi
migajo, na kvišku spejo —
z vso močjo se še prestopi,
gre še teh par sto korakov —
in obstane...

Kakšno tiho
vlada ondi... Le ta voda
doli govori tak temno...
Svetle stene Rudolfina
so na desni. Pred njo spenja
mostek svoje sive rame.
Za vodo visoko dviga
se v nebo rmenkasto grad
Hradčanski...

Buči, buči pa
voda doli...

Stopi čisto
do držajev... Par ljudij na
levo v parku... Zaljubljeni,
nežno k sebi stiskajo se —
nje še videli ne bodo...

Kak ta jez šumi tam doli
zadumčivo in pošastno!

Kak nestvor zelenkasti ob
steber mosta se razbija!
Kakšen hladen vzduh to veje
s te množine vod!...

In groza
stisne grlo ji — nikoli
ni tako je še čutila.
Noge drevené ji... skoro
pade... rdeči kolobarji
pred očmi ji šv'gajo...

Duša nje se razdvoji:
pa obe ti polovici
žijeta, spirata se.

Ena kot bi vila roke:
— Živi, živi! Saj do žitje

krasno je! Saj samo enkrat
ga živimo! Saj je žitje! —

Druga pravi temno: — Do'i,
doh! ti umreti moraš.

Prva spet: — Živeti, žiti!
Ni mogoče ti umreti,
sile nimaš niti krivde! —

In spet druga: — Doli, doli! —
pa šepče to tak tesno,
z glasom nežnim, da boli to.
Mrzel pot se biseri ji
v tem po čelu v drobnih kapljah;
upogibajo kolena
se ji v strahu; groza dalje
grlo davi ji; stekleni
pogled dol izbuli v to
zelenje pošastno — in ti
polovici duše dalje
se borita in borita...

Kar z roko zamahne Luci,
šepne medlo: »Morda jutri...«

Gre nazaj... bolj vleče se kot
da na pol je zlomljena...
Glava nje brezvladno kakor
cvet na pol utrgan ji
stran omahne; roke njene
pa mrtvo visijo doli;
solnčnik nje z ostjo je svojo
bil ob tlak kamniti; v tistih
črnih, preprostih je krilih,
spetih do vratu krepostno,
gre nazaj v vrvenju ljudstva
pestro in polagoma se
gnjete skozi, kakor šla bi
v smrt, par sto korakov grede
samo... v smeri k hiši, kjer
žaluzije so spuščene
po vseh oknih... dviga roko...
in pritisne kljuko... odpre...

Osem ura... Tam nad Prago
pa zvonovi zabrnijo...

Žalostni ubrani zvoki
zgulbljajo se v tem vrvenji...

Svet trenotek... Gluhi bron pa
nad ugaslin: dnevom žgočim,
nad tem morjem hiš rdečih
nad nebrom raznih stolpov,
nad somrakom plavajočim,
nad pletivom tesnih ulic,
nad vsem, kar v njih zdaj se giblje,
nad njega radostjo nično,
žalom, bedo in ponosom,
strastjo, ljubavjo, hinavstvom,
nad ničevnim, malenkostnim
efemernim »jaz« človeškim —
tja proti neba oboku
poje: Ave Maria!...

ŠOLSKA IKONA.

SRBSKI SPISAL DR. LAZA K. LAZAREVIĆ.
PREVELA I. IN F. KLEMENČIČ.

IV.

Že se je približevalo Petrovo. Vsak dan smo pričakovali Marino naročilo za voz. Pa prišlo je tudi Petrovo, a pisma od nje ni bilo. Neki večer, tretji dan po Petrovem, vračali so se moški z dela pa so se postavili pred občinsko hišo in govorili nekaj o sušilnicah za sadje. Jaz sem bil z Radojem Nikoličem na lovu, in ko sva se vrnila sva se pomešala tudi midva med ljudstvo. Že se je mračilo. V daljini smo zapazili neki voz. Župau je pogledal na ono stran, zaškilil z očmi ter se trudil, da bi spoznal, kdo je. Naenkrat je plesnil z rokama:

— Mara!

— Mara! — zavpili smo mi, pisar pa, kolikor je mogel teči, da sporoči novico popu.

Radoje je ustrelil iz dvocevke. Pop je gologlav pritekel pred voz, ki se je ustavil, razširil je roke in stokal, vetrič pa se mu je igral z belo brado in s tisto malo las na glavi.

Mara je bila sama na zadnjem sedežu. Hitro je vstala. Z levo roko je zbrala obleko, z desno je vzela klobuk z glave, poprijela se lestvic ter je lahko skočila na zemljo.

Pop jo je zgrabil z obema rokama za glavo ter jo poljubil v čelo, nam pa so prišle solze. Pozdravljala se je z nami — kakšna je, komaj da jo poznaš! In kadar je komu nas fantov pomolila roko, je ta ves zardel. Zbralo se je mnogo ljudstva, pa smo jo kakor nevesto odveli v popovo hišo. Pop od veselja ni rekel ne bele ne črne, samo oči si je brisal, in le starejši ljudje so jo semterje kaj poprašali, mlajšim pa se je čisto zavezal jezik. Ni šala, kakor kakšna gospa! Pa kakšna ji je tista obleka, in kako hodi!...

Drugo jutro je ustala, se postavila med vrata pa gledala. Pop je bil že davno v vrtu ter se vsaki trenotek vračal, da vidi, je-li Mara ustala. Pred zoro je bil lahek dež. Zemlja je bila povsod vlažna in z murbe nasproti vrat se še niso izparile deževne kapljice, pa je jutranje solnce obsevalo drevo, da se je svetilo kakor lesteneč v mestni cerkvi. Na bukvi je kljuval detel in z oreha se mu je odzivala žolna. Solnce se je bliščalo in megle so se razgrinjale.

Mara je stala med vrati ter gledala z nekim širokim pogledom. Globoko je dihala in nekaj čudnega ji je bilo v prsih.

— A kaj s. se tako zamislila, golobica? — jo je vprašala Ikonija.

Mara je še globlje potegnila vase sopar:

— Nič! — je rekla, a pogled ji je bil uprt v daljino. — Kako je vse krasno, polno življenja, kako svež je vzduh!

Ikonija se ji je uprla v oči, potem pa pogledala na stran, kamor so bile obrnjene Marine oči:

— Murba? je rekla.

— Kaj?

— Gledaš v murbo?

Mara se je malo nasmehnila :

— V murbo in v vse ! In zamišljeno je nadaljevala : — Celo lačna sem tega vzduha.

— E, kuham jaz kavo za tebe ; — je rekla Ikonija. — Vem jaz, ti si se pomeščani. Ti imaš rada belo kavo !

V tem je prišel pop z vrta. Njegov svetniški obraz je bil sprejel zopet pozemske oblike, ker ga je bila obsijala radost ; usta so mu neprestano raztegnjena in na belih trepalnicah visi vsak trenutek kapljica, kakor jo duša rosi, kadar se ji stemni in kadar se ji zasvita.

Skozi late kašte v sosednem dvorišču pa se sveti eno oko. Ta kašta je Nenada Čerića, on pa ima sina Pavla, fanta za ženitev. To je tisti, ki mu je učitelj rekel, da je živinče. Pop se je vsedel z Maro za mizo pod orehom. Ikonija je prinesla bele kave.

Pop ni trenil z očmi od nje.

— Kaj si delala, dragica, odkar si ustala !

Mara je vzdignila obrvi. Trudno je okrenila oči krog sebe, a ko jih je uprla v popa, bilo mu je, kakor da ga poliva z nekim životvornim balzomom.

— Gledala sem prirodo, — rekla je zaupljivo.

Pop je položil prste ene roke med prste druge, stegnil oba kazalca ter jima združil konca in tako sklenjene roke položil na mizo. Nagnil se je malo nazaj na klopico, glavo nekoliko skrivil na desno stran in pogledal v nebo.

— Prirodo ! — je rekel zamišljeno. — Da ! Tej sem misli tudi sam poklonil ! Velika je to knjiga ! Kdor njo čita, ta se bliža Bogu !

Da, ali pop ne ve, s kolikih se strani more čitati to knjigo.

Dnevi izginjajo, Mara je car vasi. Vsakemu so polna usta. Nada, da bo nam ona kdaj učitelj, navdušila nas je vse. Ona pa je hodila po polju. Zamišljena je

— ali obraz ji je jasen. Ni to žalost, ne skrb, kar zanima njeno dušo.

To je tista sentimentalnost, menda lastna njeni starosti in šoli, katero je obiskovala. Na teh sprehodih sestajala se je tudi z učiteljem ; najprej se ga je, pravijo, bala, a pozneje se mu je že privadila.

Tako je to šlo mesec dni. V tem času je Mara postala še bolj zamišljena. Čudno se je začela obnašati. Vsela se je časih z nami. Kramljala in pripovedovala je, kaj je kje po svetu, potem pa je poskočila ; samo da je rekla : — Treba delati ! — pa nas je zapustila, a mi smo zijali za njo.

Ali pa je prišla popoldne, ko se je pop naslonil na preprogo, ter ga gledala, nagnila se proti njemu, pa se naenkrat vzravnila, vzdignila glavo, šla v sobo in odprla knjigo.

Ali pa je hodila po polju. Zapel je slavček potihem, potem krepko, ljubko in drobno, veselo kakor svatovska pesem, in zopet tožno kakor pogrebni spev. In ona ga je poslušala, poslušala, in pogled ji je hodil po zraku. Sedaj je naenkrat tresnila z nožico in vzdignila glavo.

— Luscinia philomela ! pa kaj ? — Ali pa je iztrgala trpotec iz zemlje ter opazovala prstič, v katerega se je še kot dete urezala in ki ji ga je Ikonija s trpotcem ovijala. Gleda lističe in nekaj misli, potem pa ga čisto jezno zažene v stran in z nekako samozavestjo šepne : — Plan-tago lanceolata — navadna stvar.

Časih zopet stoji sama v sobi. Strašno se nekaj bori sama sè sabo. Vdero se ji solze in joče, joče, pa zopet naenkrat otre oči, zagrabi knjigo, jo tresne ob mizo, odpre ter se spravi nad čitanje.

Enkrat se je usela pod oreh. Pletla je in položila si knjigo pred se v krilo ; namrgodila je oči ter čitala, brez prestanka. Na kopicu nad njo pa stoji mladenič. Naslonil se je na kosišče ter iskal z očmi popovo hišo. Ali pa je izvlekel piščalko, piskal v njo, in nje jasni glas je

tožno plaval po zraku. To ni znana pesem, ni niti poskočnica — kdo ve, kaj je to! Potem pa je tresnil piščal ob ledino, pulil si s prsti ono malo dlačice na ustnah in mrko gledal v leseno hišo, kjer je šola. Kri mu je prihajala v oči, ki so bile vlažne in lice mu je gorelo kakor v mrzlici. Ko pa je mrak legel na zemljo, se je nekdo plazil ob popovem plotu. Ne beli se na njem kmečka srajca, niti na potu ostajajo široke stopali opank. Nasloni se na plot iz popove hiše pa kakor lunin trak se lahko giblje druga podoba v dolgi obleki. Bliža se plotu in dolgo in tiho šepčeta. Nihče tega ne vidi in nihče ne opaža na drugi strani izza skladišča črnih Pavlovih oči, kako prodirajo nočni mrak.

— Res ne vem, kaj naj storim? — pravi podoba z dvorišča.

-- Ostani! — pravi podoba z ulice.

— Takoj si se razjezil!

— Ne maram za male duše, nečem se tu s teboj cmokati! Jaz želim dela! Ali me hočeš, ali me nočeš! Eno ali drugo! Nečem krožnika na dve strani. Ne maram ljudi, ki ne morejo, kar hočejo, a nečejo, kar morejo. Ali — ali!... Vidim vse... Bolje, da se vrneš, pa čitaš sentimentalne romane in poljubljaš očetu roko.

* * *

Noč je bila črna, kakor malo katera njenih družic. Nikjer se nič ne giblje, samo sova skovika svojo strašno pesem. Psi so potegnili rep med noge, pa tulijo, in trudni seljak se zdrzne iz spanja, prekriža se in po pobožnem vzdihu zopet zaspi.

Ob steber zvonika naslonjen je stal Pavel Čerić in kakor sokol zrl v temo

V tem se je prikazal iz šolskega dvorišča voz, ki je skoro v diru poletel po ulici.

Pavel je sprožil samokres in goreča cunjica iz cevi je odletela pod šolsko streho, v vrabčevo gnjezdo.

Voz je hitel še hitreje. Iz sosednega dvorišča je skočil z malo puško starec

Matija Djenadić, ki se je, pravijo, bojeval še pod Milošem.

— Na pomoč! — je zaklical Pavel, letè k njemu.

— Kaj je?

— Pobegnil je učitelj.

— Brez sledi mu glava! Kaj delaš krik? — pravi zaspani Matija. Pavel se mu približa ter šepne še nekaj.

Matija sproži tudi sam iz samokresa:

— Na pomoč, bratje, ujetnike ženô!

Pop se je prebudil ter prestrašen pohitel najprej v Marino sobo:

— Ustani, dete, nekaka ustaja!

Ali z Marine postelje se nihče ni odzval.

Pop se je približal k postelji ter poptipal po njej, da bi zbudil Maro, a postelja je bila prazna.

Zletel je ven, že se je bilo skupilo nekoliko seljakov. Nekak strah je bil prevzel popa, da se je komaj držal na nogah. Aksentije Smiljanić ga je spoznal v temi.

— Pobegnili! — pravi.

— Kdo?

— Učitelj!

Pop si je oddahnil:

— Srečen mu pot!

— Kaj? — pravi Aksentij. — A Mara?

— A?

— Tudi ona ž njim!

Popu se je zavrtelo in toliko, da ni padel vznak, toda seljaki so ga ulovili.

V tem hipu je Pavel priletel z dvorišča z vozom in konji.

— Vsedite se! — je zaklical — zdaj ga vdobimo!

Dva trije so položili popa na voz. Vselo se jih je še nekaj oboroženih, Pavel pa je udrihal po konjih, da je kri brizgala.

Njim se je pridružilo še nekoliko vozov.

Ljudstvo se je zbralo. Čudno, da so mlajši moški, kolikor so tudi radi imeli Maro, smatrali vso stvar za izgubljeno, in da ni bilo starejših, bi se morda ne bili niti spustili za njima. Toda starejši mečejo

puške strani, sedajo na vozove in tirajo iz vasi. Župan je zbesnel:

— Živega ali mrtvega! — kriči, — živega ali mrtvega, moja glava velja carjevo. —

In v hipu so vsi kakor po nekem čudu neodoljivo zaželeli, da bi ulovili učitelja in mu vzeli Maro. Divji krik je nastal in silno kakor orkan se vali masa po Zebičevi cesti. Nekoliko konjenikov je zletelo mimo kakor strela. Tudi jaz sem se priril na neki voz. Zapustili smo vas, dohajali smo ljudi, dohajali smo in dohajali so nas vozovi, in ves ta ropot se je pomikal v jedni smeri.

Že smo dospeli v prvo vas.

Prevrgli smo šolo, kajti naš učitelj se je s tem družil; preiskali smo krčmo; vprašali smo prestrašene seljake, ni-li kdo kaj videl? — nihče nam ni mogel ničesar reči.

— Odišli so čez jarugo! — je kričala množica, in vse je krenilo kakor jata škorcev nazaj.

-- Sem-le! Tu ga prestrežemo!

Škripali so vozovi in pokale osi, odletavala platišča in konjske podkve.

Toda, da se pride po poti čez jarugo, morali smo se vrniti skoro celo do vasi. Ko smo se zopet približali, slišali smo z nova puške v naši vasi in videli smo, kako se rdeči nebo.

— V vas! v vas! — se je slišalo od vseh strani.

In vse je drlo zopet po Zebičevi cesti. Skozi vas letè ljudje in kričijo: »Ogenj ogenj!« »Šola gori!« »Cerkev gori!« Pa zopet puške, ropot in praska kotlov in in kavljjev; a skozi ves ta dirindaj čul se je drobni glas cerkvenega zvona.

Ko smo prispeli pred šolo je ista gorela v plamenu. Cerkev, hvala Bogu, je bila še zdrava in cela, samo da je veter nosil plamen na njo, in čakali smo vsaki trenotek, da se užge.

Pop, ki je do tega časa ležal izven sebe na vozu je skočil ven kakor fant od 20 let. V očeh mu je bilo nekaj strašnega, da te je vsega jeza prevzela. Bilo nas je, ki smo mislili, da se mu je pamet zmešala.

— Vodo! — je zakričal.

Rekel bi, da se je tisoč kotlov izlilo v plamen. Toda isti se je še huje razvnel; sekal je visoko nad zvonik, in iskre so letele do neba. Sleme je bilo vse v plamenu. Pokali so tramovi in grede, že se je lotilo tudi stropa; v šoli pa se je svetilo kakor opoldne. Naenkrat je zagrmel popov glas:

— Ikona! Ikona!

Mi smo pogledali skozi okno, in sveti Sava je gledal z onim istim temnim in resnim pogledom na nas vse.

Pop je zletel na eno okno. Dva moža sta ga prijela za rame, toda on se jima je iztrgal in skočil noter.

V trenutku je padel en cel konec slemena poleg okna in plamen se je prijel hiše tudi s te strani ter popu preprečil vrnitev. Dim se je valil. Ljudstvo je kričalo in vlivalo vode, sekira pa je pela. Mi nismo več videli popa.

Tedaj je Stanoje Isaković udaril s sekiro v vrata. Ista so odletela in mi smo zagledali popa v plamenu. Držal je sveto podobo ter jo dvigal nad glavo.

Nam je pokalo živo srce. Prestrašili smo se in pozabili smo celo gasiti. On pa je stal. Rdeči plamen ga je obsijal, bela brada se mu je razpustila po vseh prsih, dvigal je ikono nad glavo in skozi tisti ropot in prasketanje smo čuli njegov jasni glas, pesem in besede: »... первое бо пришел яси, светителю Саво...«

Ninko je siknil kakor kača, ko je zagledal popa:

— Rešujte kuma, četudi vsi poginemo!

— Tedaj je skočil na neko vrbo, splezal do slemena ter je kakor besen in ne da bi vedel kaj dela, začel biti s sekiro po neki gredi stropa. Greda je z ropotom

padla na sredi sobe med dve klopi, iskre so vspaltele in prebiti strop se je nagnil v plamenu, ki se je hotel že lotiti tal.

— Podajte mi velik kotel poln vode! kričal je Ninko.

Podali so mu ga.

On je prijel kotel z obema rokama. Oprl se je z nogama ob vrbovo vejo, z z ledji pa ob drugo, ter je zavihtel kotel in ga zagnal na prebito mesto. Vrba je počila in Ninko je telebnil na drugo stran ob zemljo, s kotla pa se je razlila vsa voda na predrto mesto. Voda je zacvrčala in dim se je zavalil. V sobi se od dima ničesar ni videlo.

Zopet kakor da se čuje popov glas, toda zaglušen je in ne razbirajo se besede.

Malo pozneje razgrnil se je dim in mi smo ga videli, kako je skočil čez gredo, ki se je kadila na tleh, ter se bližal k durim.

— Vodo na vrata! Strgajte grede! — čuje se krik od vseh strani. Cel oblak vode zlil se je na steno, kjer so vrata.

Pop toliko da je še skočil čez prag, ko je Burmazevič, ki je stal na strani in ni videl popa, zamahnil s sekiro po obodu. Pop čez prag in goreča greda je tresnila nad vrata in udarila popa v tilnik. Padel je na obraz in s prsi na zemljo, ikono pa je držal nad glavo. Zlili smo vedro vode nanj in na gredo ter ga potegnili izpod nje. V tem hipu se je vsa šola sè strašnim ropotom zrušila na zemljo in vse se je zdelo kakor veliko ognjišče. Odnegli smo popa na njegov dom. Iz ust in nosa mu je v kosih vrela kri, noge pa so mu visele kakor mrtve. Namazali smo mu z oljem opeklo mesto na ledjih, namočili smo mu srajco s kisom ter mu jo oblekli in ga položili v posteljo. On se ni zavedel. Župan je zaklical zbranemu ljudstvu:

— Dober kočijaš po doktorja in dober jezdec po vladiko!

Dva trije vozovi so v največjem diru zleteli. Vojin Arnautović pa je zabodel svojemu belcu ostroge v trebuh.

Tedaj se je spustil grozen dež. Iz velikega kupa žarjavice, kjer je bila šola, siknil je še semtertje plamen in iskre so zletele proti nebu, ali ploha jih je premagala. Pred zoro se je le še slabo kadilo in vladika ter doktor sta prispela v vas.

Ko sta njedva stopila v sobo, se je pop na našo radost zavedel.

Pogledal je krog sebe:

— Kje je ikona?

Mi smo mu jo pokazali.

— Denite mi jo sem! — Pokazal je z roko na prsi in mi smo mu položili ikono na ista.

Vladika se je približal na prstih, oči pa so mu bile polne solza:

— Kako ti je oče?

Pop se je zdrznil in obrnil oči na ono stran, kjer je stal vladika.

— Kaj te boli? — je vprašal vladika.

Pop je s težavo potisnil roko pod ikono in jo dejal na srce:

— Tukaj!

Pristopil je doktor, obračal ga reveža semkaj in tjekaj. Začel ga je bosti z iglo po nogah in vse do pasa ter ga je vedno uprašal:

— Ali te boli? Čutiš li kaj?

Pop je s slabim glasom odgovarjal:

— Ne!

— Ali te sploh kaj boli? — je dejal doktor.

— Tukaj! — je rekel pop ter dejal roko zopet na srce.

Doktor je zapovedal, da ga pustijo na miru, da ga nihče ne dreza in ne nadleguje, vladiki pa je rekel zunaj:

— Ne more nič biti. Počila mu je hrbtenica!

On je šel, vladika pa se je vrnil v sobo. —

— Oče — je rekel vladika, — ali želiš česa?

— Da se izpovem! — pravi pop.

Vladika je ostrmel:

— In kakšen greh te mori?

Pop je slabo mahnil z roko, kakor da se mu naj približamo. Vladika je sel na stol pri postelji, mi pa smo se zbrali okrog.

S slabim glasom je začel pop:

— Oče vladika, pomniš li, ko si me vprašal, kaj sem se učil?

Pomnim!

— Pomniš li, da si mi ti rekel, da je to dovolj za dobrega pastirja?

— Pomnim!

— Čuj me, oče vladika, in vi, bratje! Jaz sem izgubil dušo, ker nisem bil v šoli. Zato sem izgubil tudi otroka in odvel mi ga je nekrščen človek.

— Kako to, oče? — je vprašal vladika.

— Tako, oče vladika! Jaz zapiram oči, a vidim lepo, da je drugi svet nastal. Prišel je izobražen človek, s katerim jaz nisem smel niti govoriti. Vidim, da ni prav, kar dela, ali kje smem jaz preprost človek vdariti na izobraženost! Ne drži, oče vladika, več preprostih popov, kakor sem jaz... kakor sem bil... — Umolknil je, pokašljaj in da se je komaj čulo, nadaljeval:

— In vi, bratje, nikar vzemati popa, ki ni učen. Solo takoj zidajte in deco učite... Nastaja drug svet!

Potem se je prijel za srce ter v presledkih dostavil:

— Njej pa... njej odpustite!... Ni ona kriva... jaz sem.

V tem hipu se je zunaj zaslišal krik in vrata so se naglo odprla.

Na pragu se je pokazala Mara, bleda ko smrt pobita od dežja in razburjenja, vsa mokra, in razpletene lasje so ji padali čez pleča.

Mi smo se umaknili in kakor da nas je zadela puška sredi srca. Stopila je en korak in padla na kolena. Nagnila je glavo pokrila oči z rokama in črni lasje so se i rzsuli po zemlji.

Pop je zadrhtel in solze so ga polile. Mignil je s prstom. Prijeli smo jo in privedli k postelji.

— Še bliže! — je šepnil pop.

Ona se je na kolenih priplazila še bliže, ali ni vzdignila glave, niti rok z oči.

Pop ji je položil roko na glavo in nekaj šepetal. Potem ji je pomaknil roko pod usta. Ona jo je z obema rokama prijela in oblila s solzami. Smehljal je zaigral na popovem obrazu. Prijel jo je z roko za brado ter ji vzdignil obraz proti sebi in ga gledal:

— Služi temu-le! — je rekel in z očmi pokazal na svetega Savo, ki mu je ležal na prsih.

Zopet je željno gledal njeno bolno lice. Smehlja se in kar se je ne more dosti nagledati:

— Zdaj mi je celo dobro! Zdaj me nič več ne boli!

To je bila njegova zadnja beseda.

* * *

Minilo je od tega časa do zdaj šest let. Jaz sem se potikal po svetu, dokler me ni naša vojna pozvala domov. Ob koncu iste dobil sem zapoved, da pojdem v B. Moral sem iti skozi našo vas. Na poslednji postaji dobil sem novega poslužnika, nekega Ilijo Teovilovića, mojega rojaka.

Dal sem se mu spoznati.

Marsikaj sva govorila. Že sva bila blizu vasi. Tedaj sem si zapel bluzo, potegnil čepico na oči, zažmiril ter ga srčno vprašal:

— Kaj je, Boga ti... — hotel sem reči: z Maro, ali sam jezik me je navel, da sem rekel: — kaj je, Boga ti, s Pavlom Čerićem?

— E, rojak moj in gospod, on je tisto noč, ko je šola zgorela, zginil. Nismo dolgo vedeli, dokler ni prišel Marko trobentač iz vojske in rekel, da je Pavel odišel v Belgrad ter stopil v vojsko. Ko smo včeraj šli v mesto po potreščine,

pa nam je naš komisar prinesel novine in nam prečital: »Padli pri osvojitvi utrdbe na Gorici dne 29. decembra 1877. ta in ta, ta in ta, ta in ta«, in potem je rekel tudi: »Pavel Čerić, poročnik!«

»— Odkod je? — zavpili smo vsi.

Prečital je našo vas.

»— Bog se mu usmili duše!«

— A... tisti... vaš učitelj? Ali ste čuli kaj o njem? «

— E, ko se ga je tisti božji angelj odrekel in se skesan vrnil k popu, pravijo da je šel učitelj v Belgrad in se oženil z neko tako, ki dela klobuke. Ostoja bogoslovec pripoveduje, da se sedaj hoče ločiti s to ženo, ker ga ona toži, da jo tepe in grdo ž njo ravna. — Ne bo on, rojak moj, nikdar imel sreče!

Že smo prišli v vas. Spomini so me ogrnili in mi tiščali prsi.

— Počasi, Ilja, počasi, še bolj počasi! Pritegni uzde!

Korakoma smo se peljali mimo nove, velike zidane šole. Baš je zvonilo k večernicam. Skozi okno sem zagledal dijačke; stali so ter — molili. Pred njimi je stala ženska. Uprla je pogled v svetega Savo, istega, ki je bil nekdanj v stari šoli.

Spoznal sem jo.

JESEN. MARICA TEREVČEVA.

List za listom odletava,
cvet za cvetom se suši,
s cvetjem veter poigrava,
drobnih ptičic roj molči.
Tužne melodije svira
goli osameli gozd,
vsa narava že umira
ž njo umira mi mladost...
Toda cvetje se povrne,
oživi samotni gaj,
a mladosti pa brezskrbne,
te ne bo mi več nazaj...

BORIS GODUNOV. A. S. PUŠKIN. PREVEL EDVIČ.

VIII.

Trg pred stolno cerkvijo v Moskvi.

Narod.

Eden. Pride kmalu car iz cerkve?

Drugi. Obredi so končani; zdaj je molitva.

Prvi. Kaj? So že prokleli onega?

Drugi. Stal sem pri urodu in čul, kako je dijakon zavpil: Griška Otrjopjev — anatema!

Prvi. Naj ga proklinjajo; carjevič nima opraviti z Otrjopjevim.

Drugi. A carjeviču pojejo večni spomin.

Prvi. Večni spomin živemu! Bodo že videli ti brezbožniki!

Tretji. Čuj, šum! Kaj ni car?

Četrti. Ne, to je norec. (Pride norec v železni kapi, obvešen z verigami in obkoljen od otročadi.)

Otroci. Nikolka, Nikolka, železni kolpak!¹⁾ Železni kolpak!... Trrrr...

Starka. Boste šli od njega, neugnanci. Moli za-me grešno, blaženi.

Norec. Daj, daj, daj kopejko.

Starka. Na kopejko; spomni se na-me

Norec (sede na zemljo in poje).

Mesec se vozi

Maček joče,

Norec, vstani,

Boga moli!

(Otroci ga znova obkolijo).

Eden iz njih. Bog te živi, norec, zakaj ne snameš kape? (Tolče ga po železni kapi.) U, kako zveni!

Norec. A jaz imam kopejko.

Deček. Ni res; pokaži no! (Iztrga mu kopejko in beži.)

Norec (joče.) Vzeli so mojo kopejko, žalijo norca.

Narod. Car gre, car! (Car gre iz cerkve; spredaj razdaje bojar beračem milostinjo. Bojari.)

Norec. Boris, Boris!

¹⁾ Kolpak = kapa.

Car. Daj mu milostinjo! Zakaj joče?

Norec. Niko!ko žalijo majhni otroci...
Daj jih zaklati, kakor si zaklal majhnega carjeviča.

Bojari. Boš šel proč, tepec! Zgrabite norca!

Car. Pustite ga. Moli za-me, revni Nikolka. (Odide)

Norec (za njim.) Ne, ne! Ne more se moliti za carja -- Heroda: Sveta Porodnica ne pusti.

Sjevsk.

Samozvanec, obkoljen od svojih.

Samozvanec. Kje je vjetnik?

Lah. Tu.

Samozvanec. Sem poklicati! (Vstopi ruski vjetnik.)

Kdo si?

Vjetnik. Ročnov, moskovski dvornik sem.

Samozvanec. Si dolgo že tam v službi?

Vjetnik. Mesec bode.

Samozvanec. Ne peče te nič vest, Ročnov, da meč

Si name vzdignil?

Vjetnik. Kaj, ni naša volja.

Samozvanec. Si se boril pod Severskim?

Vjetnik. Prišel

Sem tje po oni bitki čez dva tedna.

Samozvanec. Kaj Godunov?

Vjetnik. Zelo je bil vznemirjen,
Ker je bil zmagán in Mstislovski ranjen.
Tako j nato je Šujskega poslal
Da vodi celo vojsko.

Samozvanec. A zakaj

Je odpoklical Basmanova v Moskvo.

Vjetnik. Car ga je za zasluge nagradil
S častjo in zlatom. Zdaj sedi Basmanov
Tam v zbornici.

Samozvanec. Potrebnejši je v vojski.
Kako je v Moskvi?

Vjetnik. Vse je zdaj še tiho.

Samozvanec. Kaj, čakajo me.

Vjetnik. Bog to ve, sploh pa
O tebi tam ne smejo govoriti —

Tem režejo jezike, drugim pa
Še glave. Res prav pravi ta pregovor:
Kar dan, to kazen. Ječe so vse polne
Na trgu, če se snidejo le tri —

Osebe — glej: Vohun se že k njim plazi,
A sam vladar, če le mu čas dopušča,
Poročevalce izprašuje vse.
Če je tako že, boljše je molčati.

Samozvanec. Gre dobro kaj, Borisovim
ljudem!

Kako pa vojska?

Vjetnik. Sita in odeta,
Z vsem zadovoljna.

Samozvanec. Koliko je vojske?

Vjetnik. Bog ve.

Samozvanec. A trideset jih bode tisoč?

Vjetnik. Našteješ tudi petdeset, če hočeš.
(Samozvanec se zamisli. Okolu stoječi se spogledujejo.)

Samozvanec. Kako pa sodijo pri Vas
o meni?

Vjetnik. A govore o tvoji milosti,
Da si bajè — ne jezi se — kak tat,
A hraber mož.

Samozvanec (smeje se.) To kmalu jim
dokažem

Na delu sam. Prijatelji, nikar

Ne čakajmo na Šujskega!

V boj jutri! Z Bogom. (Odide.)

Vsi. Da si zdrav, D'mitrij!

Lah. V boj jutri! Petdeset jih tisoč je,
A nas petnajst če bode vsega skupaj —
Kaj je znorel!

Drugi. Neumnost. En Poljak
Izzove petdeset, če hoče, Rusov.

Vjetnik. Izzoveš, da, če pride pa do boja,
Tako bežiš od enega, bahač

Lah. Če bi imel ti sabljo zdaj, predrznež,
Bi tebe (kaže na svojo sabljo) kmalu jaz pomi-
ril s tem.

Vjetnik. Naš Rus izhaja že lahko brez
sablje:

Ne bi hotel ti malo tega, (kaže mu pest) tepec!
(Lah ponosno gleda nanj in odide molčé. Vsi se smejejo.)

Gozd.

Samozvanec in Puškin.

(V oddaljenosti leži poginjajoč konj.)

Samozvanec. Moj bedni konj! Kako veselo, živo

Poskakoval je danes v zadnjo borbo.
Kako me je še ranjen hitro nesel!
Moj bedni konj!

Puškin (za-se.) No, glej, za čem žaluje,
Za konjem, ko je cela naša vojska
Pobita v prah!

Samozvanec. Poslušaj, lahko je,
Da se je on od rane le izmučil
In se oddahne.

Puškin. Kaj še! Saj poginja.

Samozvanec (gre h konju). Moj bedni konj!
Kaj zdaj? Odvezeti uzdo,
Odpeti sedlo dragemu, da vsaj
Izdahne prost. (Vzame mu uzdo in ga razsedla.)
(Priide nekoliko Lahov.)

Pozdravljeni, gospoda!
Kaj Krubskega ne vidim več med vami?
Jaz videl sem, kako se je zagnal
V najhujšo gnječo; brezštevilne sablje
So se nad njim zibale kakor klasje,
A meč njegov je vse nadkriljeval.
In krik njegov je druge vse oglušil.
Kje je moj vitez?

Lah. Tam na smrtnem polju.

Samozvanec. Čast hrabremu in mir njegovi duši!
Kako nas malo je ostalo živih!
Zločinci zaporoški, izdajice,
Prokleti! Vi ste nas uničili!
Vzdržali niso niti treh minut!
Jaz jim že dam! Desetega obesim!
Razbojniki.

Puškin. Naj kriv bo katerikoli
Mi vendar smo popolnoma razbiti,
Iztrebljeni.

Samozvanec. Stvar bila je že naša,
Jaz sem premagal prednje vrste že
A Nemci so pošteno nas odbili.
To so junaki, Nemci, res, junaki.
Zato jih ljubim. Od njih prav gotovo
sestavil bodem si telesno stražo.

Puškin. Kje bomo pa prenočili danes?
Samozvanec. No tukaj, v gozdu. Ni to prenočišče?

Zgodaj na pot, a za obed smo v Riljskem.
Vsem lahko noč! (Leže, dene si sedlo pod glavo
in zaspi.)

Puškin. Prijeten sen, carjevič!
Premagan v prah in rešujoč se v begu
Brezskrben je, kakor neumno dete.
Previdnost božja, vidi se, ga ščiti
A mi prijatelj, še ne obupamo.

* * *

Moskva. Carske palače.

Boris, Basmanov.

Car. Poražen je, a kaj nam to koristi?
Ovenčali smo se le s prazno zmago.
Spet zbral je svojo razpršeno vojsko
In nam grozi z obzidja Pútvilja.
Kaj delajo med tem junaki naši?
Stoje pri Kromih, kjer jih zasmehuje
Kozakov pest izza pregrade gnjile.
To ti je slava! Nisem ž njimi zadovoljen —
Poslal bom tebe, da jim boš voditelj,
Ne rod a um postavil bom za vodjo,
Naj se le pritožujejo bojarji!
Prezirajmo mrmranja teh nadutcev,
Uničimo nevarne te navade.¹⁾

Basmanov. Moj gospodar, stokrat naj
bo ta dan
Blagoslovljen, kedar razredne knjige
Z razdori in s ponosom rodoslovnim
Uniči ogenj.

Car. Dan ta ni več daleč.
Samo pomiri prej razburjenost
Ljudij.

Basmanov. Kaj treba nanje gledati!
K nemirom narod je naklonjen vedno,
Tako konj iskri grize svojo uzdo.
Tako se starišem otrok upira,
A kaj to? Jezdec krepko vodi konja,
Zapoveduje oče nad otrokom.

¹⁾ V takozvanih »razrednih knjigah« je bilo vsakemu bojarju že naprej določeno, kako mesto dobi v vojski. Seveda so potem postali voditelji taki, ki niso bili sposobni. Basmanov je bil pa meščanskega rodu.

Car. Konj vrže včasih jezdeca raz sebe,
A sin očetu večno ni pokoren.
Samo z nepopustljivo strogos jo
Krotimo narod. To je mislil Ivan
Miritelj in razumen samodržec.
Tako je mislil grozni vnuk njegov.
Ne, narod naš ne čuti milosti:
Če dobro mu storiš — ne reče hvala,
Če grabiš, pleniš — hujše ti ne boče.

(Vstopi bojar.)

Kaj?

Bojar. Pripeljali so ti tuje goste.

Car. Grem jih sprejeti. Basmanov, počakaj.
Ostani tukaj, s tabo moram še se
Pogovoriti. (Odide.)

Basmanov. Velik duh državni!

Bog daj, da s tem Otrjopjevim prokletim
Konča enkrat in mnogo, mnogo on
Stori še dobrega Rusiji naši.

Prevažna misel se mu je rodila,
Ne smemo je pustiti, da propade.

Kako življenje se odkrije meni,
Ko zlomi konečno bojarjev moč.

V vojaštvu tekmecev jaz ne poznam,
Postanem prvi pri prestolu carskem...
Mogoče tudi... Kaj ta čuden šum?

(Nemir. Bojarji; dvorni sluge begajo v neredu, srečavajo se in si šepetajo.)

Eden. K zdravniku!

Drugi. Hitro, hitro k patrijarhu.

Tretji. Za carjevičem, carjevičem kliče.

Četrti. Duhovnika!

Basmanov. Kaj se je dogodilo?

Peti in šesti. Car je obolel, car umira.

Basmanov. Moj Bog!

Peti. Sedi ti na prestolu, kar se zgrudi;

Ulije kri se iz ušes in ust.

(Carja prinesó na stolu; cela carska družina; vsi bojarji.)

Car. Odidite vsi — Pustite samo

Tu carjeviča z mano. (Vsi se oddaljijo.) Jaz
umiram,

Objemi me. Zdrav bodi, sin: Takoj
Začneš ti vladati... O Bog! O Bog!
Pred Tebe kmalu stopim — ali duše
Ne morem več očistiti s kesanjem!
A čutim, sin moj, ti si meni dražji

Od izveličanja... tako naj bo!
Podanik rojen sem in moral bi
Umreti tudi ko podanik v mraku;
A dobil sem najvišjo moč — kako?
Ne povprašuj. Dovolj, Ti si nedolžen,
Ti vladati začneš zdaj s polnim pravom
A jaz za vse Bogu bom odgovarjal.
O mili sin, ne daj se zapeljati,
Nikar ne slepi sebe dobrohotno.

Prevzameš v burnem času vladanje:

Nevaren je ta čudni samozvanec,
Z imenom strašnim se je oborožil.

Jaz mogel bi potlačiti nemire,
Ker sem izkušen že v državnih poslih;
Pred mano so se tresli vsi od straha;
Izdajstvo ni si upalo na dan:

A ti si neizkušen mlad vladar še,
Kako boš carst oval v nemirnih časih,
Zaduševal upore in izdajstva!

No, Bog je velik! Razsvetli mladost
In podari slabosti moč... Poslušaj:

Za svetovalca, prvič, si izberi
Nadejnega, že v hladnih, zrelih letih,

Ljubimca naroda, ki ga bojarji
Spoštujejo radi rodu in slave —

Na primer Šujskega. Za vojsko treba
Zdaj vodjo veščega: Naj bo Basmanov.
Ne zmeni se, če se jeze bojarji.

V mladosti bil si z mano v zbornici
In veš že nekaj o stvareh državnih;

Ne izpreminjaj reda prejšnjega:

Navada je države duša. Bil sem
Prisiljen obnoviti razne kazni,

Odpraviš jih lahko in vsi te bodo
Blagoslovljali, kakor nekdanj strica,

Ko je zasedel prestol Groznega.

A s časoma začneš polagoma

Potezati bolj za državne uzde.

Zdaj jih popusti, a iz rok ne deni.

Usmiljen in pristopen bodi tujcem
In zaupljivo jemlji v službe jih;

Ustav cerkveni čuvaj vedno strogo.

Molčeč, tih bodi — carski glas ne sme se
Zastonj izgubljeni po pustem zraku;

Ko sveti zvon sme le naznanjati

Skrbi velike, ali velik praznik.

O mili sin Ti stopiš v ona leta,
Ko nas razburjajo obrazi ženski.
O hrani, hrani to presveto čistost,
Nedolžnosti porosno sramežljivost:
Kdor se navadi mlad potapljati
V pregrešnih naslajenjih svoja čuvstva,
Postane mračen, star in krvoželjen
In um njegov začne temneti hitro.
V rodbini svoji bodi vedno glava;
Spoštevaj mater in sam gospodari.
Ti mož in car si: Ljubi svojo sestro
Ostaneš ti edini ji hranitelj.¹⁾

Teodor (na kolenih). Ne — živi, živi, vladaj
dolgo še:
Brez tebe izgubljeni smo mi, narod.

Car. Končano je, oči mi že temnijo.
Že čutim smrtni, grobni hlad . . .
(Pride patrijarh, svečeniki, za njimi vsi bojarji. Carico
peljejo pod roko. Caričina joče.)

Kdo tam?
A shima!¹⁾ . . . Sveto preoblačenje.
Prišel je čas! Car za meniha gre. —
Za celico mi bode tesna krsta.
Počakaj še, vladika patrijarh,
Še car sem: Poslušajte me bojarji —
On je, kateremu zapuščam carstvo,
Prisezite Teodoru . . . Basmanov,
Prijatelji . . . Pri smrti prosim vas,
Služite mu marljivo in pravično!
On je tako še mlad, nedolžen deček.
Prisežete?

Bojarji. Prisegamo.

Car. Vesel sem.
Odpustite mi grehe in zločinstva,
Če sem vas vedoma in tajno žalil.
Gotov sem, sveti oče, pridi!
(Začne se preoblačenje. Ženske odnesejo v nezavesti.²⁾)

Šotor.

(Basmanov pripelje Puškina.)

Basmanov. Le vstopi in razloži mi odkrito.
Tedaj pošilja tebe sam on k meni?

Puškin. Ponuja ti prijateljstvo, če hočeš,
In prvo čast za njim v moskovskem carstvu.

¹⁾ Shima je meniška oblaka. Carje so pokopavali
v meniški obleki.

²⁾ Nagla smrt Borisova je zgodovinska.

Basmanov. A mene je Teodor že po-
vzdignil

Visoko: Vojskovodja sem postal:
Prezrl je radi mene čin razredni,
Bojarjev jezo. Njemu sem prisegel.

Puškin. Prisegel si nasledniku prestola
Po zakonu; a če je drugi živ,
Ki je bolj zakonit? . . .

Basmanov. Poslušaj, Puškin, dosti,
Ne pravi mi neumnosti, saj dobro
Vem, kdo je on.

Puškin. Priznala ga je davno
Rusija, Litva za Dimitrija.
Sploh tudi jaz ne jamčim ti za to.
Mogoče je, da je Dimitrij pravi,
Mogoče, da je tudi samozvanec,
Samó to vem, da prej, ali pozneje
Odstopi sin Borisov njemu Moskvo.

Basmanov. Dokler držim za mladega
vladarja.

Dotlej prestola še ne zapusti;
Dovolj imamo polkov, hvala Bogu!
Navdušim z zmagami naš narod še.
A koga pošljete vi proti meni?
Kazelo li kozaka ali Mniška?
Kaj vas je mnogo, vsega osem tisoč!

Puškin. Ti motiš se, še toliko jih ni.
Sam pravim, da imamo le druhal,
Kozaki plenijo samo po selih,
Poljaki so bahači in pijanci,
A Rusi . . . Kaj koristi govoriti.
Zvijač ne maram rabiti pri tebi.
Veš-li, Basmanov, kje je naša moč?
Ne v vojski, niti ne v pomoči Poljske
A v mnenju — da, da, v mnenju narodnem.
Spominjaš se Dimitrijeve slave,
Njegovih pridobitev mirnim potom;
Kedar so se mu brez krvi, brez strela
Udajala povsod pokorno mesta,
Uporne vojvode vezala črn¹⁾.
Sam videl si: Se je li vaša vojska
Borila rada proti njemu? Kdaj?
Z Borisom! A sedaj . . . Prekasno je
Boriti se in pihati v pepel,
Da bojno iskro zopet oživiš.

¹⁾ Črn = druhal, ljud.

Z vsem tvojim umom in z vso trdno voljo
Nič ne opraviš; koj in boljše záte,
Da prvi daš vsem pameten primer,
Da razglasiš Dimitrija za carja
In da za vedno mu poslužiš s tem!
Kaj misliš?

Basmanov. Jutri vse izveš gotovo.

Puškin. Odloči se.

Basmanov. Pozdravljen.

Puškin. Le premisli. (Odide.)

Basmanov. Resnico govori. Povsod izdaja.
Kaj naj počnem? Mar naj počakam zdaj,
Da bi me zvezali uporniki
Otrjopjevu me dali? Kaj ni boljše,
Izliv potoka burni prehiteti
In sam . . . Toda prisego prelomiti!
Oskruniti si čast iz roda v rod!
Poplačati z izdajo strašno, grdo
Zaupljivost vladarja mladega!
Lahko je kakemu izgnanemu,
Da misli na upore in zarote,
A meni carjevemu ljubljencu . . .
A smrt . . . oblast . . . in narodove bede.
(Zamišli se.)
Sem! Kdo je? (Žvižga.) Pod orožje vsi!

Sodni trg.

(Puškin gre, obkoljen od naroda.)

Narod. Bojarja nam je carjevič poslal.
Poslušajmo, kaj nam pové bojar.
Le sem, le sem!

Puškin (na vzvišenem mestu.) Meščani Moskve,
čujte!

Pokloniti se carjevič je vkažal. (Se priklanja.)
Kako previdnost božja je rešila
Iz rok morilcev carjeviča, veste;
On je šel sam zločinca kaznovat,
A božja roka ga je že zadela.
Pokorna je Dimitriju Rusija;
Basmanov sam je njemu svoje polke
Z resničnim kšom pripeljal k prisegi.
Dimitrij gre v ljubezni k vam in v miru.
Li vzdignete roko na carjeviča,
Na vnuka Monomaha pravega
Samo v korist rodbine Godunovih?

Narod. Gotovo ne.

Puškin. Meščani Moskve, čujte!
Svet ve, kako ste mnogo vi trpeli
Pod kruto vladó prišleca Borisa:
Izgone, kaznovanja, davke, muke,
Sramoto, glad — vse ste poskusili.
Dimitrij hoče vse pomilostiti,
Bojarje, uradnike, goste, kupce,
Vojake, dvornike — in ves naš narod.
Kaj boste še brezumno svojeglavni
Zavračali njegove milosti?
On gre na carjev prestol dedov,
Obdan z velikim, strašnim spremljevanjem.
Ne srdite ga, bojte se Boga,
Poljubite križ pravemu vladarju;
Pomirite se, hitro pošljite
K Dimitriju na dom mitropolita,
Bojarje, glasnike, ljudi izbrane,
Da se poklonijo očetu carju. (Stopi z odra.
Šum med narodom.)

Narod. Kaj misliti, bojar je prav govoril.
Da zdravstvuje Dimitrij, oče naš!

Mužik (na odru.) V palače carske! Narod!
Narod! V Kremelj!

Zvežimo to Borisovo ščené!

Narod (drvi naprej v tolpah.) Vtopite ga! Da
zdravstvuje Dimitrij!
Pogine naj za vedno rod Borisov!

* * *

Kremelj. Dom Borisa. Straža pri stopnicah.
Teodor pri oknu.

Berač. Dajte kaj vbogaimé, prosim.

Straža. Pojdi proč; ne sme se govo-
riti z zaprtimi.

Teodor. Pojdi starček, nesrečnejši sem
od tebe: Ti si prost

(Ksenija pod zavojem se približa tudi k oknu.)

Eden iz naroda. Brat in sestra — revna
otroka, kakor ptiča v kletki.

Drugi. Treba je žalovati za kom! Pro-
kleta pleme!

Prvi. Oče je bil zlodej, z otroka sta
nedolžna.

Drugi. Jabolko ne pade daleč od ja-
blane.

Ksenija. Dragi brat! Zdi se mi, da gredo k nam bojarji.

Teodor. To ja Galicin in Mosaljskij. Drugih ne poznam.

Ksenija. O, ljubi brat, srce mi zamira od strahu.

(Galicin, Mosaljskij, Molčapov in Šerefedinov; za njimi trije strelci.)

Narod. Stopite narazen, stopite narazen, bojarji gredó. (Vstopijo v hišo.)

Eden iz naroda. Zakaj so pa prišli?

Drugi. Gotovo pripraviti k prisegi Teodora Godunova.

Tretji. Res bo. Čuješ, kak šum je v hiši! ... Hrup! ... Tolčejo se!

Narod. Čuješ? Cviljenje! To je ženski glas ... Pojdimo notri ... Vrata so zaprta — kriki so umolkli — hrup je še.

(Vrata se odpró. Mosaljski se pokaže na stopnicah.)

Mosaljski. Narod! Marija Godunova in njen sin sta se sama zastрупila. Videli smo njijuni mrtvi trupli. (Narod v strmenju molči.) No, kaj molčite? Kričite: Da zdravstvuje car Dimitrij Ivanovič! (Narod molči.)

V TIHIIH NOČEH. MARICA TEREVČEVA.

Na klopici posedavam,
tihu gozdič krog šumlja —
sladko v vejah slavec peva,
boli moje ne pozna ...
in spomini se drviyo
lik oblakom pred menoj;
v srcu rane le pustijo
up pa jemljejo seboj ...

NOVE KNJIGE.

F. S. Finžgar: Divji lovec. Narodni igrokaz s petjem v štirih dejanjih. Ljubljana 1902.

Druga predstava »Dramatičnega društva« v Trstu dne 23. novembra 1902.

Ker je dobilo kulturno življenje tržaških Slovencev z ustanovitvijo »Dramatičnega društva« in z rednimi gledališkimi predstavami istega novo in ne malovažno

stran, zato bo morala biti poslej naloga glasila slovenskih žen, izhajajočega v našem mestu, da posvečuje tudi tej prikazni narodnega življenja svojo pozornost. Prva predstava mladega društva morda ni bila toliko važnosti, ker se je predstavljala stara, že obče znana nemška igra »Mlinar in njegova hči«, katera uprizoritev se je ocenila več ali manj primerno že v dnevnikih listih. Dne 23. t. m. pa je uprizorilo novoustanovljeno društvo izviren slovenski igrokaz, ki je vzbudil v Slovencih nekako splošno pozornost, zato menda ni neumestno, ako ob tej priliki tudi na tem mestu nekoliko obširneje spregovorimo o umotvoru samem, kakor tudi o predstavi, v poslednjem oziru zlasti radi tega, ker lokalna dnevna kritika menda nima dovolj jasnih pojmov o tem značilnem nastopu »Dramatičnega društva«.

Zdi se, kakor da bi moderna, hitro živeča, po novih pridobitvah kulturnega življenja hlastajoča človeška družba ne imela več volje in časa za mirno in ravnodušno uživanje daljših epičnih proizvodov, in naj so ti v vezani ali nevezani besedi. Modernemu človeku nedostaja menda vztrajnosti za prebavanje tečnejše duševne hrane; od naporenega dnevnega truda je duh prizmučen da bi mogel z užitkom slediti umetnikovi domišljiji po vrtoglavih stezah, brez takega sodelovanja čitateljevega z umetnikovim pa sploh ne more ugajati umotvor. Nervozni človek dvajsetega stoletja čita le še kratke novele in z ostro satiro osoljene ali s pikantnostjo prepojene lahke reči, ki bolj dražijo čute nego bi zadostile estetičnim potrebam človeškim. Zato ni čudno, da dandanes ugaja pred vsem tista vrsta književnih proizvodov, ki ne nastopa sama zase, ampak ima razne pripomočke, ki takorekoč silijo človeka k uživanju, to je — dramatika, ki deluje na človeka ob enem po vseh njegovih čutih. Značilno pri tem kulturnem pojavu je, da se celo epični umotvori prvih genijev često brž po objavi prelijejo v dramatično obliko, za kar naj omenim le Sienkiewiczev roman »Quo vadis?« in Tolstojevo »Vstajenje«. Ta struja v svetovni književnosti žene, kakor vse kaže, svoje valove ali valčke prav do nas. Prav za prav nam je dala šele najnovejša doba stalno slovensko gledališče; naravna posledica tega dejstva je tudi, da se pri nas šele v najnovejšem

času pojavljajo slovenski dramaturgi, dasi datirajo prvi dramatični poskusi naše knjige do konca 18. veka. Seveda ima ta mlada slovenska dramatika v marsikakem oziru na sebi znak diletantizma, kar sicer z malimi izjemami lahko trdimo o slovenskem slovstvu sploh. Kje so pa naobraženi dramatični pesniki, ki bi mogli reči, jaz živim umetnosti? In ako bi bil kje kak, ali bi pa mogel reči, da ima on slovensko srce, da ni marveč kozmopolit v slovenski obleki? Višje slovenske družbe še ni, morda se šele dela. Zato je slovenskemu dramatikcu težko predstaviti višje ali srednje stanove, da bi ne predstavljal prav za prav — evropskih tipov. Morda bi uspel v tem oziru samo — komik, kajti za komedije bi mu nudila naša polovičarska inteligentna družba dovolj gradiva. Na tem stališču stoji Cankar kot dramatik.

Domače tipe bi nam mogel ustvariti dramatik, ki bi nam predstavil na deskah pristno slovensko t. j. kmetško življenje. Ali moral bi biti umetnik! Tu pa tiči vzrok, zakaj poraja mlada slovenska dramatika, kakor je bilo tudi ob začetkih pripovedovalne naše knjige, nekake indijance, mesto da bi nam slikala slovensko življenje na kmetih, kakor je. Seveda brez dobrih vzorov pri nas ne gre, posnemovalci pa navadno niso veliki umetniki. Slovensko občinstvo je sicer tudi s takimi umotvori zadovoljno, saj je še nerazvajeno, ali misliti da so ta dela — aere perennius, to je domišljavost mladih avtorjev. Tudi psihologično ni težko uganiti, zakaj s tako vnmemo ploska to skromno občinstvo. Na odru vidi prikazni, ki so mu vendar veliko bližje nego liki vsakojakih evropskih igrokazov. Nekoliko samozavest, narodni ponos, nekoliko pa pisane skupine in podkupljiva melodija, ki ne sme manjkati v igrokazu, kjer nastopa slovenski človek, ki ne živi brez petja, zlasti pa — to je menda odločilno za vspah neukega glediškega obiskovalca — komična oseba in naj je to Krjavelj, Mezol ali — Tonček, in občinstvo ploska, da se igralcu srce smeje. Ne smemo pa pozabiti, da obdelujejo igrokazi, katere imam zlasti v mislih, romantične snovi, ki gredo navadnemu človeku vendar še najbolj do srca. To dramatično slovstvo, o katerem govorim, danes še ni Bog ve kako bogato. Ako omenim »Rokovnjače«, »Desetega brata« in sedaj »Div-

jega lovca«, sem naštel glavne zastopnike tega tipa. Da sta vzbudila po Fr. Govekarju dramatisovana Jurčičeva romana pri vseh svojih hibah tako zanimanje, staviti je poleg zgoraj navedenih momentov na rovaš — Jurčičevim likom v romanih. Govekar nam je pripeljal na oder že znane osebe, katere je že prej ljubilo občinstvo, in gledalec se menda bolj boji razžaliti z grajo priljubljenega Jurčiča nego — Govekarja, po katerem bi marsikdo udaril, da nima tako znamenitega zaščitnika.

Finžgarjev »Divji lovec« ima sicer vse napake omenjenih dveh, nima pa njunih vrtilin, ali če jih ima, so te tako sumljivo podobne gorenjim ali tudi — drugim. Jaz si kar ne morem misliti »Divjega lovca« brez »Rokovnjačev«. Finžgar je imel pri kompoziciji svojega umotvora to prednost, da je lahko svobodno razpolagal s svojo snovjo, imel pa tudi to sitnost, da je moral sam očrtati — značaje. To pa ni tako lahko v dramatičnem delu, kjer mora stopiti cel človek pred nas, kakor v povesti, kjer se zabrišejo pri čitanju posamezne črte ali kjer si čitatelj iz svoje domišljije lahko doda to, kar pogrēša v spisu. Dejanje samo je enostavno, konflikt — obli-gaten kakor ga čitaš v vsakojakih varijacijah pri kmetških povestih: Reven, a zal fant se zaljubi v brhko hčer trdnega kmeta, ki ne mara — neenakovredne zveze. Iz tega izvira ves zaplet; pri nas je slučajno naslonjeno dejanje na zgodovinsko leto 1848., da more pisatelj izrabiti nekatere momente, ki naj bi dali dejanju neko višjo tehtnost. Dejanje se razvija pod ne-prestanim vplivom slučajnostij psihologična motivacija pride menda do veljave le v posameznih slikah; prav radi tega je ves umotvor zvezan bolj zunanje nego po notranji potrebnosti. To glavno hibo deli zlasti Zavrtnikov značaj. On je skopuh, ki hoče podse spraviti, kar le gre, vsaj tri — grunte. Na sredstva ne gleda, naj si je to tudi sreča njegove edinke. Poleg skopušva ga diči tudi nekaj kmetški ponos, ki se ne kaže edino le v tem, da se protivi hčerini zvezi z — beračem, ampak hoče biti daleč na okoli najboljši posestnik. Ker ne gleda predrobno na sredstva, po katerih se pride do premoženja, zato se ne smemo čuditi, da molči vpricho sosedove krive pri-sege, s katero je oškodovan revež; saj ni menda rihtarjeva naloga, da bi se brugal

za take reči. Ali ta človek pozna svet? Domišlja si nekaj, ali da ga je tako naivno neumno osleparil bahati Gašper, to je bilo potrebno pač le za Finžgarjevo moralo, katera menda tirja, da mora biti trdosrčen skopuh Zavrtnik najprej pošteno tepen — k sreči za kulisami! — in da naposled še zblazni. To je prva žrtev te drugače krotke, a v rezultatih strašno krvave igre, ki se imenuje — igrokaz. Ali je potrebno, da Zavrtnik zblazni? Ali je verjetno? Na prvo vprašanje naj odgovarja pisatelj, o drugem jaz vsaj prav močno dvonim. Sicer je pisatelj tako previden, da nam prej po Erženu vsaj naznani, da bo Zavrtnik najbrže znorel, mi pa vemo, da bo prav gotovo kmalu pribesnel. In res se nismo varali, za par minut prisopiha, a menda šele — polblazen. Njegovo iskanje po Gašperju in sumničenje kmetov-sovaščanov se mi zdi, kakor da bi se opravičeval — namreč Finžgar! — da je zblaznel — namreč Zavrtnik. Skopuh takega kova, kakor je Zavrtnik, ne bo zblaznel radi take izgube — razun če je hereditarno obtežen, menda bo še povečal skopost in jel izdatneje vporabljeni tiste lastnosti, ki jih je imel doslej bolj — za bregom, namreč oderuštvo itd. ali bo postal k večjemu — pijanec. Ali Finžgar rabi blaznost še za glavno končno tragiko — da ga ne obdolžim, kakor bi bil hotel le po vzoru modernih brilirati z blaznikom! — v razmerju med Janezom in Majdo. Majda bi bila sicer prikupljivo, jedro gorenjsko dekle, ki ljubi z vsem srcem, ki se ne da upogniti niti očetovemu tiranstvu, ali njeno pobožnost in udanost v božjo voljo je zlorabil Finžgar, ko ji je položil tisto nesrečno prisego pred kapelico na jezik. Jaz ne morem umeti, zakaj je bilo to treba; dvonim, da bi bilo sploh to prišlo na misel umetniku-neduhovniku! Radi tega se mora zdeti človeku tragika ljubečega se para kakor nekak neizogibljiv fatum. Kako psihologično bi se bilo dalo zavozljati dejanje brez te prisege! In končno, ali mora Majda umreti? Sila ljubezni je gotovo tu napačno vporabljena. Estetičnemu in etičnemu čutu gledalčevemu bi bilo gotovo bolj ustrezno, da Majda živi in morda streže bolnemu očetu, kakor zdaj. Ko sem videl kar tri žrtve v eni minuti pasti, šinila mi je hudomušna misel v glavo: »No da, prav, saj smo v krvavem 1848. letu«. Janez

nikakor ni značaj iz enega kova. Težko si mislim kmeškega fanta, ki bi pridigoval, da je njegova sveta dolžnost bojevati se za cesarja. Nehote mi prihaja na misel šolski verz: Dulce et decorum... Ko bi hotel s tem dražiti samo svojo bogato ljubico, ko bi se ponašal z neustrašenostjo pred tovariši, dobro, ali on je sam s seboj v nasprotju, ko — dezertira. Da, ali on prihaja branit nedolžnost, mi bo kdo ugovarjal. To je le fraza in tudi — potreba Finžgarjeve na slabi psihologiji osnovane drame. Ali je to res »divji lovec«? Ne, temu manjka prave krvi, on samo — deklamuje o divjosti, a je krotek janček. Seveda, čim plemeniteji je, tem tragičnejši bo njegov konec, to vemo že v drugem dejanju. To ni prvak divjih lovcev, ki tako dekliskoboječe povprašuje, dali je res on kriv Zavrtnikove blaznosti. Mi vemo, da ni, tako jagnje! Konec seveda mora biti veledramatičen, kajti konec dober, v.e. dobro, če se doseže uspeh tudi s tako dvomljivim sredstvom, da pisatelj postavi svojega junaka pred puške biričev. No, saj to je tragedija! — Na drugi strani pa ne morem odrekati posameznim partijam dramatične živahnosti, kakor bi bil n. pr. prizor pred kovačnico, v gostilni itd., kakor sem že prej povdaril, da so posamezna dejanja kot taka v obče večje vrednosti nego celota. O postranskih licih ni treba da bi govoril, pač pa treba, da si malo ogledam komično figuro — Tončka. Že v začetku sem omenil, da je ta Tonček Krjavljev, Mozolov sorodnik. Ali je to tip iz naroda? Brez dvombe, samo bi ne trdil tako hitro, da je to dosledno risan značaj. Radi tega ga bodo dobri igralci vedno potegnili na to ali ono stran, ali ga bodo razumeli kot tepčka ali kot premetenega žganjarja; kot nekak faktotum si je izposodil nekatere poteze čelo naravnost od Martina Spaka. Zdi se mi, da je tudi tu napravil pisatelj preveliko koncesijo galerijskemu občinstvu in to čisto na škodo resnosti igre. Sicer pa obstoji uloga tega vaškega revčka bolj v tem, da s svojo masko zabava občinstvo, nego da bi bil zastopnik pravega narodnega humorja; dokaz njegove bistrumnosti pri izpraševanju je kakor kaka uganka iz prakite, in res se ji bolj smejejo igralci nego občinstvo; to ni niti senca Mozolove sofisticne in Krjavljeve bebaste modrosti; svetopisemske bolezni njegove ne razumem.

Sedaj še nekoliko opomb o tržaški predstavi! Kot stalna resnica lahko velja, da slabo igró dobri igralci povzdignejo, dobro pa slabi potlačijo. Jaz pa imam govoriti o predstavi diletantov, ki seveda kažejo ob vsakem nastopu voljo in željo po napredku, radi česar zaslužijo vse priznanje. In res je bil splošni vtis nedeljske predstave nad vse pričakovanje dober, kar more biti diletantom v pravo zadoščenje in bodrilo za prihodnje. Dobro se je opazilo, da je imel režijo igre v rokah igralec po poklicu; kot tak je pokazal g. Žužek dovoljno spretnost, ako ne vpoštevamo nekaterih skupin, ki so napravile name utis, kakor da so se prišle samo pokazat na oder n. pr. grabljice pred kovačnico, za kar pa je menda bolj odgovorna skupina sama in kriva nezadostna scenerija vsled bornosti kulis.

G. Grebenc-Borovščakov kot Zavrtnik ni imel enotne vloge, radi tega tudi ni prišel do celotnega vtisa; drugače je bilo njegovo igranje v posameznih nastopih dovolj dobro; ako ni ugajal občinstvu, tedaj gre staviti to na račun njegovim maskam, morda še bolj temu, ker ga je vajeno občinstvo videti sicer v komičnih ulogah. G. J. Štoka pri vsem svojem trudu ni za ljubimske vloge, kajti kadar hoče postati strasten, postane patetičen: opazil sem pa vendar nekaj napredka, namreč tam, kjer se je trudil biti — mirnejši. Ga. Grmekova je bila v Majdini ulogi nekoliko premalo gorenjska kri; menda je kaj tudi njen glas kriv, da mi ni povsod ugajala, morala bi se pač malo bolj vglobiti v misel, da je kmetsko dekle, in pozabiti svoje mestne manire. G. Prunku se je Gašperjeva uloga dobro podajala, zato je igral primerno kmetskemu bahaču, vedno z rokami v žepu, trdo stopajoč in izpod čela zroč. Da je bil, kadar pride do besede, malo živahnejši in da bi bil izražal svojo strahopetnost nekoliko bolj umerjeno, bil bi to stvar gotovo prikazal bolj — psihološko, ker nihče svojih napak ostantivno ne kaže. O g. Žužeku moram izreči to pohvalo, da je napravil iz Tončka kolikor mogoče enoten značaj, in sicer ga je predstavljal kot skritega žganjarja, navihanega hinavčeka, ki brani nedolžnost menda bolj radi sebe, nego ker mu tako velela vest; prav radi tega nič manj strastno ne sovraži svojih nasprotnikov. Da je imel

najširše občinstvo na svoji strani, temu se ni čuditi, vendar naj kot resno proti umetniški dovršenosti stremeč igralec upošteva, da so ga mnogi občudovali menda bolj radi njegove karekteristične maske nego radi dovršenega igranja, radi tega naj se ne čudi, ako se mu utegne primeriti, da mu izostane priznanje pri resnejših ulogah pri še boljšem igranju. — Ga. Ponikvarjeva je igrala v malih svojih ulogah z znano spretnostjo, vendar je govorila nekako preveč iz svojih grofovskih in baronskih ulog, predstavljajoč kajzarico Marušo. — Kovač Jure je bil izborno maskiran in je dal s svojim igranjem sicer lepemu prizoru pred kovačnico nekoliko življenja, kajti njegovi — klientje so bili dovolj leseni in okorni; zdelo se je, da so hoteli kar najtočneje recitirati svojo ulogo, pri tem pa so pozabili, da predstavljajo — življenje na deskah. Izmed ostalih lic naj pohvalno omenim Ježa in Grozdka, samo da je ta nekoliko premalo vnet vzdrževatelj ljubega miru v svoji gostilni; deloma so bili tega krivi njegovi suhi gostje, ki so bojažljivost le preveč — markirali. Izmed lovcev je ugajal z neprisiljenim igranjem Tine. Anka (ga. Štuler) je bila dovolj ljubeznjiva Majdina družica in prav tako prijetna pevka; nekoliko več življenja bi v prihodnje želeli od Roze (ga. Poniž). Konečno naj pohvalim še pogumnega Jurčka-pastirčka, ki se je prav živo kretal v svojem planinskem okviru.

Dr. Iv. M.

Ilustrovani Narodni koledar za leto 1903. Uredil in izdal Dragotin Hribar v Celju. — Ta koledar ima bogato urejen praktičen del ter bo vsakemu izvrstno služil v najrazličnejših slučajih. Omenjamo le izkaza o žrebanju avstro-ogerskih in v Avstriji dovoljenih inozemskih srečk v letu 1903., obširne in pregledne lestvice za pristojbine kolekov, izvrsten pregled splošnih določb c. kr. pošte, važnejša določila poštne hranilnice, ploskovne mere, denar vseh dežel itd. Istotako umestno urejen je zabavni del, s kratkimi, a dobrimi životopisi in slikami odličnih slovenskih mož, črticami, pesmami itd. Omenjamo naj še slike novega dež. dvorca v Ljubljani, bohinjaškega jezera in »O trgatvi«, ki je izvršena v umetniško lepem barvotisku. Narodni koledar stane eleg. vezan K 1.50, broširan K 1.—

Tavčarjeve povesti, V. zvezek. V Ljubljani. Založil pisatelj. Tiskarna Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg 1902. — Vsebina predloženega zvezka Tavčarjevih zbranih spisov sta dve povesti: „Mrtva srca“, priobčena v „Ljub. Zvonu“ l. 1884. in „4000“ priobčena v istem listu l. 1891. Cena broš. izvodu K 2.40; v platno vez. K 3.—; v krasni pol francoski vezbi K 4.20. Naroča se v knjigotržnici Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani.

BELEŽKE.

Dve sodbi Turgenjeva. Kakor je znano, je I. S. Turgenjev prvi seznanil ruske bralce z Emiljem Zola. Poslednjemu pa je v časih, ko ga njegovi sorojaki še niso priznali kot pisatelja i ko je v gmotnem obziru celo stradal i trpel revščino, omogočil, da je tiskal svoje proizvode v prevodih z rokopisa v »Vestniku Evrope«.

Pa neglede na to, Turgenjev v spise E. Zola ni bil zamaknjen ter je ostal k njemu čisto trezen. A. V. Polovcev pripoveduje v »M. V.« št. 266, da se je tega prepričal še l. 1876., ko je posetil avtorja »Otcov i Dêtej« v njegovem pomestju Spasko-Lutovino.

Ko je beseda zašla o francoski književnosti, izrazil se je Ivan Sergejevič prav pohvalno i sočutno o Floberu, ne le kak o pisatelju, a tudi kak o človeku. O Emilju Zola pa je rekel od besede naslednje, i za izvirnost ter istino teh besed se poroča g. Polovcev, kajti zabeležil si jih je v svojim dnevniku:

»Zola je seveda dobra glava, pa on neredko piše pretirano in nenravno.

Uzrok temu je, da je nagnjen k melanholiji. Sploh je čudna prikazen, da so realisti večinoma melanholiki. Tak je tudi Zola. Njegova opazovalnost je res velikanska; pa sedi vedno, utaknovši svoj nos v steno, i skorej prav nič ne vidi: zato so njegovi proizvodi delani i izmišljeni, i popolnoma realno on izraža i riše le tisti ozek krožek, v kojem on vedno teči i živi«.

Po slučaju navaja g. Polovcev tudi sarkastični odziv Turgenjeva o tedanji nemški književnosti, kojega je izrazil v taisti besedi:

»Nemška literatura je zdaj plitva. Dasi je v Germaniji mnogo bistrih glav,

pa nemški romanisti nekako zavsem ne umejo pripovedovati; v tem obziru nista izjema celo Auerbach da Spielhagen, razun prvih spisov poslednjega. Dialogi so vselej nemožni, načini so polni rutine ter se vedno ponavljajo. Če mladenič i deklica, ljubeča drug družega, ostaneta sama v sobi, deklica v nemških romanih seveda trepeta! Pa resnica bo menda ta, da vselej vendar le ne trepeta... V novejši dobi je postal posebno priljubljen Pavel Heize: pa to je pisatelj čisto srednje roke. Sam po sebi je res lep, oženil se je z itak lepo Nemkoj, otroci njegovi so milovidni, živi fletno, vse je sploh tako lepo, da bi mu nevoljno rad pribavil nekoliko talenta. Tedaj bi bil on do cela duhoviti nemški pisatelj — filister... Ni mikavno prebirati nemške romane. Zdi se ti, da hodiš po gostilnici, v kateri pogosto ostajaš. Vsak ogel ti je znan, i vse uprave si se naveličal. V Angliji pa ni tako. V tamošnji književnosti je tudi mnogo težine, pa so vendar le velike glave, nadarjenosti in sposobnosti, pred kterimi kar strmiš, na pr. Elliot i druge«. Komentarja ni treba, ni prvi, ni drugi sodbi Ivana Sergejeviča...

Bož. Tvorcov.

Društva »Gospodinjska šola« občini zbor je vil 30. novembra t. l. v drštvenih prostorih na Rimski cesti št. 9. Po prisrčnem pozdravu predsednice gospe Ane Lahove je poročala tajnica gđč. šolska voditeljca Minka Maroutova približno takolo: Društvo je od 15. sept. 1901. do 15. julija 1902. obdržavalo 5—8 tedenskih večernih tečajev, v katerih se je ubožnim dekletom dajal najpotrebnejši praktični pouk v kuhi, šivanju, likanju ter teoretični pouk o redu, o domačem gospodinjstvu in o higijeni. Na vsak tečaj je prišlo povprek 11—14 gojenk; v vseh tečajih je bilo 63 gojenk. Blagajničarica, mestna otroška vrtnarica gđč. Zofija Grumova je izkazala za leto 1901 $\frac{1}{2}$ 1630 K dohodkov ter 1147 K 88h troškov; torej znaša preostanek 482 K 12 h. Pregledovalec računov g. Fr. Šturm je pregledal račune in jih našel v vzornem redu. Večerna šola je prav dobro uspevala. Učenke so prav vrlo napredovale pod spretnim vodstvom društvene predsednice gospe Ane Lahove in in ob marljivosti učiteljic: gospe Julije Moosove, gđč. Alojzije Ravnikarjeve in

gdč. Minke Moosove, Občni zbor je izrekel tem in pa tajnici Minki Maroutovi ter blagajničarici Zofiji Grumovi pristrčno zahvalo za njihovo vztrajno in požrtvovalno delovanje. V odbor so bile izvoljene sledeče gospe in gospice: Eliz. Černetova, Mar. Grošeljeva, Zofija Grumova, Marija Jerinova, Zora Krsnikova, Ana Lahova, Minka Maroutova, Julija Moosova, J. Premkova, Ana Prosenčeva, Adela Skaberne-tova, Jadviga Šubičeva. Franja dr. Tavčarjeva ter gg. Jakob Dimnik, Alojzij Kecelj, Mat. Kunc in dr. Danilo Majaron. Za pregledovalca računov sta bila izbrana gg. Fr. Gale in Fr. Šturm.

Ko se je votirala vis. dež. odboru vdana zahvala za velikodušni dar 600 K, se predsednica iskreno zahvaljuje zborovalcem, vsem društvnikom in društvnim dobrotnikom ob njihovem trudapolnem sodelovanju proseč, da bi tudi v prihodnje ohranili društvu dosedanje blagonaklonjenost.

Po »Slovincu«.

† Emil Zola. 29. septembra 1902. je od plina zadušen umrl svetovno znani francoski romanopisec Emil Zola. Kakor Zoli v življenju ni manjkalo mnogobrojnih čestilcev, katerim so bili njegovi spisi zares „evangelij“, tako se je tudi ob njegovi smrti zažgalo silno kadila njemu na čast.— Mej Slovenci je v obče bolj znano ime Zolino, nego-li njegova dela — in prav je tako. Zola ni bil nikdar umetnik, marveč je v vseh svojih skoro nepreglednih delih uporabljal svojo res izredno literarno virtuoznost v špekulacije, ki stoje daleč, daleč proč od vsake prave umetnosti. Zadnja leta je hotel spisati „štiri evangelije“ v obliki štirih romanov: „Plodovitost“, „Delo“, „Resnica in „Pravičnost“, a smrt ga je pobrala, predno je dokončal tretjo knjigo t. j. „Resnico“. Izmed teh treh zadnjih del je „Plodovitost“ — rekli bi, še najpoštenejše in najpametnejše ter tudi glede pisateljske vrednosti najboljše. V „Delu“ je že toliko prisiljenosti in plitkosti, da se mora človek uprav premagovati, da knjigo prečita do konca. Kar se pa tiče „Resnice“, se mora človek pač vprašati, da-li je bil Zola bolj zloben in surov, ali pa bolj — omejen...

Za dr. phil. je bila na univerzi v Curihu promovirana gdč. Elizabeta Gottheiner iz Berolina, in sicer s pridevkom: cum laude, s pohvalo.

Trgovski in obrtni nadaljevalno-izobraževalni zavod za žensko mladino v Berlinu je meseca septembra l. l. dovršil svoj 20. semester. Število učenk, ki je ob otvorjenju l. 1892. znašalo 300, je sedaj naraslo na 790 deklic, ki se jih poučuje v 56 kurzij in v 156 urah na teden. Zavod ima popolno razvito trgovinsko in do posameznosti urejeno obrtno šolo in v vsaki zopet dnevne in večerne kurze v stopnjajočem se redu, tako da ima ženska mladina vseh družabnih razredov in vsakojakih stopnij izobrazbe svoj odgovarjajoči prostor v zavodu. Poduk se vrši o vseh glavnih in postranskih strokah trgovstva, kakor tudi o vseh strokah obrtnega življenja z izjemo specijalnega poduka v gospodinjstvu in kuhanju.

Policijsko nadzorstvo nad odgojo „v reji“ nahajajočih se otrok imajo upeljana v Berlinu. V to nadzorstvo so poklicane tudi ženske ter se je njih število sedaj zvišalo za štiri nadzorovalne dame; to pa zato, ker so sedaj policijsko nadzorstvo raztegnili tudi na otroke od 4—6 let.

Volilno pravico za trgovinske zbornice je ženskam soglasno dovolil deželni zbor hesenski.

Merodajno mnenje o študujočih ženskah. Dosedanji rector magnificus na univerzi Groningen, prof. dr. A. A. W. Hubrecht, se je o študujočih ženskah izrazil približno tako-le: „V obče opravičujejo s svojo vnestostjo domnevanje, da se morejo, ker manje iščejo razvedrila, bolje pripraviti na izpite. Z večjo nadarjenostjo se ženski del studentov ne odlikuje. Spočetka, ko je bil ženski študij še izjema, je to pač moglo biti. Zdaj pa, ko reka narašča, se med pšenico nahajajo tudi pleve in izkazuje se, da oba spola na intelektualnem polju bijeta boj z enakim orožjem.“

Volilno pravo žen v Avstraliji obstoja v sledečem obsegu: Ženske imajo polno politično volilno pravico za federativni parlament v Novi Zelandiji ter v Južni in Zahodni Avstraliji; te pravice pa nimajo še v New-Sud-Walesu, Queenslandu, Victoriji in Tasmaniji. V New-Sud-Walesu, Victoriji in Tasmaniji je predloga za žensko volilno pravo propadla le za malo glasov večine v zgornji zbornici ter bo ta predloga prihodnjic gotovo prodrla tudi v zgornji zbornici. Gledé učinka

ženske volilne pravice v Novi Zelandiji, kjer obstoji ista od leta 1893., izrazil se je pred kratkim Mr. Seddon, prvi minister Nove Zelandije v Dublinu tako-le:

Ženske Nove Zelandije so pokazale, da vedo polno ceniti veliko odgovornost, ki jo vzemajo nase z izvrševanjem volilne pravice in da morejo ob enem izvrstno zadoščati svojim domačim dolžnostim. Po njegovem mnenju je izdajanje ženske volilne pravice blagodejno uplivalo na vse življenje naroda. V Novi Zelandiji so postale ženske oficijelne nadzorovalke ječ in delavskih hiš; zapazile so takoj pogrške v upravi ter predlagale uredbe, ki so bile za zdravstveno stanje stanovalcev največje važnosti. Ženskemu uplivu je pripisati, da so bili sprejeti posebni varnostni zakoni za stare, invalidne ljudi in otroke. Tudi javna vprašanja, ki pridejo v razpravo, so ženske obdelavale z veliko razumnostjo. Njih upliv na vse javno življenje je bil skozi in skozi z b o l j š u j o č. Z zadovoljstvom da more poročati, da bi se v reprezentantski hiši Nove Zelandije ne pripetili taki prizori kakor v angleški spodnji zbornici. Prav posebno volijo ženske le take može za ljudske zastopnike, katerih privatno življenje je nedotakljivo. Ravno tako malo so se uresničile bojzani glede dogodkov pri volitvah. Povsem mirno so šli na volišče mož, žena in hčere, kakor da bi šli v cerkev. Naj so vladali ob izdajju zakona kterikoli dvomi, praksa je vse razgnala. Danes je splošno priznano, da je Nova Zelandija najsrečnejši in najbolje prospevajoči del britske države, in ženskam gre velik delež na tem, da je dežela prišla do tako razveseljivih razmer.

(Po „Die Frau“.)

Kongres za internacijonalni boj proti trgovini z dekleti je obrodil, kakor se vidi, svoje prve sadove na Španskem. Ko se španska kraljeva rodbina že dalje časa živo zanima za boj proti trgovini z dekleti, stopila je tej zadevi tudi španska vlada energično bliže; tako je z največjo natančnostjo sledila razpravam internacijonalnega kongresa v Frankobrodu n. M. ter je sedaj svojim zastopnikom v inozemstvu razposlala — opominjajoč jih, naj stvari posvetijo vso pažnjo — odlok s sledečo vsebino: „Ko se je glasom kraljevega razpisa z dne 11. julija 1902. konstituiral kraljevi patronat za uničevanje trgovine z

dekleti pod predsedstvom infantinje donne Izabele, je k izpeljavi njegove naloge potrebno, da zunanji zastopniki in konzuli Španije kar najhitreje poročajo o vseh njim znanih pogodbah, transportih, vkrcavanjih in izkrcavanjih, dohodih in odhodih ženskih oseb, ktere spremljajo trgovci, ki se bavijo s tem poslom, bodisi da te ženske osebe prihajajo iz Španije ali pa so tje namenjene, naj je njihova narodnost kterakoli.“ Bog daj španski vladi obilo posnemovalk!

(Po „Die Frau“.)

Marija Konopnicka. Poljski narod je zopet pokazal svoj globoki zmisel za kulturno svoje življenje in iz tega zmisla izvirajočo silno hvaležnost do onih svojih izvoljencev, ki z jasnih višav umetniške duše z brezkončno ljubeznijo motrijo njegovo žitje ter potem z mogočnim svojim glasom pričajo o njegovih bolih, o krivicah, ki jih trpi, pa tudi o njegovih vrlinah. Kakor je pred jednim letom ves poljski narod proslavil jubilej slavnega Sienkiewicza, tako je lansko leto meseca oktobra na impozanten način pokazal svojo ljubezen in hvaležnost veliki ženi — pesnici Mariji Konopnicki, ko je ta praznovala svoj umetniški jubilej. — Marija Konopnicka se prišteva med največje pesnike poljskega naroda, katere slava se razteza daleč preko domačih mej. Ona je zaščitnica najrevnejših in najzapuščenejših udov poljskega naroda, ona je svečenica poljske narodne duše... Žal le, da večini slovenskega ženstva njena dela niso dostopna v originalu; koliko duševnega ognja in moči, koliko globokih misli bi lahko crpile iz del te velike poljske žene! Slava Mariji Konopnicki, in slava poljskemu narodu, ki vé čislati svojo oblagodarjeno hčer!

Reforma ženske obleke. Da način oblačenja, kakor je do pred kratkim splošno vladal v ženskih vrstah in večinoma še vlada — ni odgovarjal in ne odgovarja niti pravemu estetičnemu okusu, a še manj higijeni — je tako gotovo, kakor je dvakrat dve štiri. Kdor ima le malo zdravega razuma in okusa, mora priznati, da je ženska, ki je čez pas stisnjena kakor mravlja in čez prsi in ledja nenaravno obsežna — smešna ako ne ostudna figura, in da je glavni provzročitelj in ustvaritelj te protinaravne oblike ženskega života — steznik ali moderc — pravi pravcati zavratni morilec ženskega zdravja in često uničevalec

njenega in njenega zaroda življenja. Ni čuda torej, da se v dobi, ko se je napovedal odkrit in srdit boj raznim škodljivcem človeške družbe — ni prezrl tudi steznik. Njega so si izbrali za tarčo pred vsem zdravniki in obrazujoči unetniki, kar je povsem naravno. Ne manjka pa, hvala Bogu, tudi modnih izvedencev in ženskih strokovnjakov, ki so se resno zavzeli za stvar. Seveda tudi od pisateljskih strani padajo goste pušice na ta nevtvor ženske mode. Princip reformirane ženske obleke — spodnje in zgornje — leži v tem, da nosita vso težo rameni in da se naravni in prav zato edino lepi obliki telesa v nobenem oziru ne dela sile. Na Dunaju in v Berlinu so se priredile razstave take ženske nošnje; tudi Rusinje so na delu za dobro stvar, ki ima privržencev sploh v vseh kulturnih deželah. Jako bi bilo želeti, da bi tudi pri nas povzdignili svoj glas zdravniki in drugi poklicani činitelji ter poučili ženstvo o veliki škodljivosti pa tudi nesmiselnosti steznika. Gotovo bi vsi slov. listi radi odprli predale tozadevnim razpravam; z živo besedo pa naj bi se proti stezniku delalo v vseh višjih razredih ženskih šol, pa tudi v primernih društvih. Konkretno direktivo za pametno žensko nošnjo pa naj bi slov. ženstvu dale domače strokovnjaške moči n. pr. v ljubljanski obrtni šoli, g. Matija Kunc i. dr. Stvar je pač vredna resnega dela.

Druga mednarodna konferenca proti razširjanju spolnih bolezni se je vršila od 1. do 6. septembra 1902. v Bruselju. Udeležile so se je avtoritete na polju higijene in venerologije iz vseh kulturnih držav. Ob razpravljanju glede javne profilakse prišlo je mej reglementaristi in abolicionisti (prvi so za prostitucijo pod policijskim varstvom, drugi so proti reglementiranju) do živahnih principijelnih debat, ki pa niso dovedle do zjedinenja, kar je naravno. Ista načelna nasprotstva so se pokazala tudi na razpravi glede kazensko-pravnega postopanja pri sifilitičnem okuženju. Popolnoma jedin pa je bil zbor glede vprašanja individualne profilakse, bodisi gledé pomena, ki se ga polaga na primerne vzgojevalne in socialne obvarujoče odredbe, kakor tudi gledé teh samih. Zahtevalo se je, naj se mladini v vseh šolah in vzgojevalnih zavodih razjasnijo spolne stvari; možko mladino naj se opozarja, da

čistost, t. j. spolna zdržnost nikakor ni škodljiva, marveč se stališča medicine celo priporočljiva; pouči naj se vojake o nevarnosti veneričnih bolezni; spolno oboleli naj se brezplačno zdravijo, in končno naj se uvede skrbna, v vseh deželah jednako bazirana statistika o slučajih spolnih bolezni. Ali je kdo, ki bi mogel trditi, da se za te stvari Slovincem ni treba brigati?...

Kongres za internacijonalno pobijanje trgovine z dekleti se je vršil od 7. do 9. oktobra l. l. v Frankobrodu n. M. Udeležili so se ga mnogoštevilni delegatje iz najrazličnejših kulturnih dežel. Bog blagoslovi delo in napor človekoljubnih mož in žen, ki skušajo zatrei ta najostudnejši pojav človeške pohlepnosti!

Organizirano ženstvo v Nemčiji se v zadnji čas brez razlike političnega mišljenja bori pred vsem posebno za dve stvari: Za popolno društveno in zborovalno svobodo ter za odpravo § 361. kaz. zak., ki izpostavlja ženstvo najhujši samovolji policijskih organov, ki morejo temeljem tega paragrafa aretirati vsako žensko, ki se jim zdi „sumljiva“, da si na cesti išče nepoštenega zaslužka. Ti dve zahtevi naj si vzame k srcu tudi zavedno slovensko ženstvo, saj v tem oziru v Avstriji nismo skoro nič na boljšem.

Vspostavljenje žensk v mestno oskrbovanje ubogih je sklenil mestni zbor elberfeldski. Elberfeld ima, kakor znano, vzorno urejeno oskrbovanje ubogih ter je zato tem važnejši zgorajšni sklep. Kaj pa Ljubljana?

Gđc. dr. phil. Walther je dobila stalno učiteljsko službo na višji meščanski šoli v Plauen-u na Saksonskem. Izvršila je iste akademične študije kakor moški filologi.

EPILOG K ČLANKU „SAMSTVO...“

Nisem iskal avgurija o svoji bodočnosti; ležala mi je jasno načrtana v kraljestvu idej in idealov. Kar stopi pred me nepozvan avgur in mi pokaže na obzorju čudnega ptiča, hibridno tvorbo iz krokarja in čaplje, ki je kričal nad menoj o moji bodočnosti... Le kriči! Bene! Quamvis sis diabolus infamis, tamen: omen accipio!

Dr. J. T.

